

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Marijana Pavković

**RITAM I PONAVLJANJE KAO NAČELO
ODGOJNOG RADA U WALDOREFSKOM
VRTIĆU**

Diplomski rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

RITAM I PONAVLJANJE KAO NAČELO ODGOJNOG
RADA U WALDORFSKOM VRTIĆU

Diplomski rad

Student/ica:

Marijana Pavković

Mentor/ica:

Prof.dr.sc. Slavica Bašić

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marijana Pavković**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Ritam i ponavljanje kao načelo odgojnog rada u waldorfskom vrtiću** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 8. srpanj 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POSTAVKE WALDORFSKE PEDAGOGIJE.....	2
3. WALDORFSKI VRTIĆ	7
3.1. Prostor kao preduvjet za rad	7
4. NAČELA ODGOJNO OBRAZOVNOG RADA U WALDORFSKOM VRTIĆU ...	12
4.1. Načelo oponašanja / predanosti i uzora	12
4.2. Načelo reda i pouzdanosti.....	13
4.3. Načelo ritmičnosti i ponavljanja	13
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	17
5.1. Predmet istraživanja.....	17
5.2. Cilj istraživanja	17
5.3. Zadatci:	17
5.4. Postupci i instrument istraživanja	18
5.5. Vrijeme i mjesto istraživanja	18
5.6. Sudionici/ispitanici istraživanja.....	18
6. ANALIZA RITMOVA U WALDORFSKOM VRTIĆU ISKRICA	19
6.1. Godišnji ritam	19
6.2. Mjesečni ritam	28
6.2.1. Pričanje bajke.....	28
6.3. Tjedni ritam.....	29
6.4. Dnevni ritam	31
7. TJEDNI I DNEVNI RITAM: opis aktivnosti u vrijeme provedenog promatranja	32
8. INTERPRETACIJA.....	43
8.1. Gestovne i prstovne igrice	44
8.2. Ritmičko kolo	45
8.3. Umjetničke i radne aktivnosti	46
9. ZAKLJUČAK.....	50
10. POPIS LITERATURE:.....	52
11. POPIS TABLICA I SLIKA	54
12. PRILOG	55
13. SAŽETAK	56

14. SUMMARY	57
-------------------	----

1. UVOD

*„Želimo li spoznati suštinu čovjeka u razvitku,
moramo poći od skrivene ljudske prirode uopće“*

R.Steiner

U današnjem tehnologiziranom, neritmičnom načinu života postoji opasnost da se djetetu ukrade djetinjstvo. Djetinstvo, kako smo naučili misliti ga, danas sve više nestaje i granica između svijeta odraslih i dječjeg svijeta se gubi (Postman 2006, prema Bašić 2012). Možemo reći da je djeci uskraćeno mnoštvo boja, mirisa i drugih različitih osjetilnih doživljaja (Buotić, 2008). Stoga je potrebno vratiti dijete u djetinjstvo, uvesti ga u svijet u kojem će ponovno razviti svoja osjetila i u kojem će početi „živjeti“.

Upravo ovome ću se posvetiti u svom diplomskom radu. Prikazat ću jedan takav svijet u kojem dijete doživljava toplinu i ugođaj doma. Svijet u kojem ima priliku doživjeti ritam, red, rituale i sklad, te u kojem se razvija kao cjelovito biće. Pisat ću o waldorfskoj pedagogiji i waldorfskom dječjem vrtiću Iskrica. Fokus će biti na ritmu kao načelu odgojnog rada u vrtiću. U ovom radu bit će prikazan godišnji i mjesečni ritam, karakter svakog dana u tjednu, te interpretacija zajedničkih dnevnih aktivnosti.

2. POSTAVKE WALDORFSKE PEDAGOGIJE

Rudolf Steiner je 1919. u Stuttgartu osnovao prvu Slobodnu waldorfsku školu za djecu tvorničkih radnika. Radnici tvornice Waldorf-Astoria, kojima je Steiner držao predavanja o socijalnim i pedagoškim temama, spontano su odlučili da za svoju djecu tu pedagogiju pretvore u djelo i uz pomoć direktora tvornice otvorili su prvu waldorfsku školu. Kasnije je pedagogija - koja se temelji na Steinerovom učenju o čovjeku - dobila ime, po tvornici gdje je njezin početak. U Waldorfskoj školi Steiner je od osnivanja do 1924. držao cikluse predavanja o temeljnim idejama svoje „odgojne umjetnosti“ i o poznavanju čovjeka. U okviru waldorfskog školskog pokreta nastali su i waldorfski dječji vrtići kao i seminari za izobrazbu učitelja i odgojitelja. Waldorfska se pedagogija orijentira na odgojne ciljeve koji polaze od čovjeka, a ne od društva odnosno kulture. Filozofsko utemeljenje waldorfske pedagogije nalazi se u antropozofiji koju je utemeljio Rudolf Steiner. Antropozofija se može shvatiti i kao znanost o tijelu i duši, duhu i svijetu. Tamo gdje prestaju objašnjenja prirodnih znanosti, počinje antropozofija. Do antropozofskih se spoznaja dolazi logičkim putem, odnosno misaonom analizom i vlastitim unutarnjim iskustvima. Prema Steineru čovjek je građen od triju svjetova. Svojim tijelom pripada svijetu koji opaža tijelom, svojom dušom gradi vlastiti svijet, a duhom mu se objavljuje svijet koji je uzvišen nad oba spomenuta. Uz pojmove tijelo, duša i duh jako su bitni i pojmovi osjećaj, volja i mišljenje. Osjećajima se pridružuje volja kojom čovjek djeluje na izvanjski svijet. Mišljenjem se čovjek uzdiže iznad vlastitog života. Antropozofija smatra da se čovjekovo biće sastoji od fizičkog, životnog ili eteričkog, duševnog tijela i Ja tijela. Životno tijelo (eteričko) predstavlja ispunjeno životom duhovno obličje, čuva fizičko tijelo od raspadanja, omogućavajući mu razvoj, razmnožavanje i nasljeđe. Nakon smrti fizičko se tijelo raspada u mineralnom, a životno (eteričko) u životnom svijetu. (Matijević, 2001).

Prema Steineru ljudski organizam je raščlanjen na živčano - osjetilni sustav, na ritmički sustav (krv i disanje), na sustav udova i razmjene tvari. Mišljenje je povezano sa živčano-osjetilnim sustavom, osjećaji s ritmičkim sustavom, a htijenje s udovima. Prema Bašić (2016) dijete u prvih sedam godina života dominantno živi u motorici i senzornoj aktivnosti. Govor i mišljene povezani su s kretanjem te su vezani za zdrav razvoj tjelesnosti. Na primjer jedno četverogodišnje dijete čim nešto vidi ili čuje u sebi

ima nagon da ponovi tu radnju tj. da je oponaša. Dijete na taj način uči govoriti, na taj način se počinje igrati. Opažanje neposredno pokreće voljnu aktivnost. Unutrašnje i vanjsko kretanje se događa istovremeno. To je razdoblje „senzibilno razdoblje“ za razvoj tjelesnog, osjetilnog i voljnog. Odlučujuća aktivnost u ovom razdoblju je oponašanje. Preko oponašanja dijete uči sve radnje, te usvaja gramatiku (strukturu, obrasce) mišljenja. Dijete je otvoreno prema svijetu i reagira u cijelosti kao osjetilno i voljno biće. Svi podražaji koji dolaze iz njegove okoline odražavaju se na njegov razvoj. Ono živi u osjetilima i na taj način doživljava svijet. Prema svijetu se odnosi oponašajući ga i u tom oponašanju se njegovi organi razvijaju i formiraju. Vanjski utjecaji su emocionalni, duhovni i tjelesni, te u stvari o njihovoj kvaliteti ovisi djetetov daljnji razvoj. Djetetovu okolinu čine kako fizičko okruženje, tako i odrasli ljudi i moralni i/ili nemoralni događaji, u stvari sve što dijete može zapaziti. Učenje u ovom dobu je sasvim drugačije od učenja u školi. Očituje se u osjetilnom opažanju i fizičkoj aktivnosti. Također djetetovo pamćenje ostaje povezano sa osjetilnom okolinom. Specifično za ovo razdoblje je da motivacija za određenu igru dolazi izvana, ne iznutra. Određuju je izvanjski osjetilni dojmovi koje je dijete bilo gdje doživjelo, a u igri ih samo reproducira.

Jadrijević (2008) navodi da je za razvoj djeteta potrebna zdrava okolina, u stvari fizička okolina sa svojim oblicima, bojama, zvukovima, duševna okolina sa svim osjećajima s kojima odrasli prilaze djeci, svijetu i svim aktivnostima koje obavljaju, duhovna okolina s čvrstim osloncem u moralnom liku odgajatelja ili roditelja, koji postaje uzor vrijedan oponašanja. Dijete do prvih sedam godina živi u posebnom stanju svijesti. Potpuno je otvoreno prema svijetu putem svojih osjetila i nema još sposobnosti distancirati se od svoje okoline. U toj dobi dijete nije u mogućnosti razumjeti putem objašnjenja što je moralno ili činjenično, već ono samo putem vlastitog iskustva doživljava kako predmetnost svijeta tako i njegovu moralnost. Ono što se izgradi u prvih sedam godina života predstavlja temelj za djetetov cjelokupni kasniji razvoj. U tim godinama dijete treba sve svoje snage za razvoj fizičkog tijela, kao nositelja kasnijih intelektualnih sposobnosti. Cilj waldorfske pedagogije je pomoći harmoničnom razvoju tjelesnih, duševnih i duhovnih snaga, uvažavajući djetetovu prirodu i individualnost. Svako dijete ima svoj dar i sposobnost stvaranja, koje treba poticati, a poticanje kod djeteta razvija osjećaj samopouzdanja i optimizma. U sljedećem razvojnom razdoblju, prema

Steinerovom shvaćanju razvojne dinamike (prema Bašić, 2016) dijete se počinje odvajati od vanjske okoline i jasno uspostavlja odnos ja – svijet, unutrašnje kretanje (proces, doživljaji, promjene) jasno se razlikuju od vanjskog kretanja. Izgrađuje se vlastito područje unutrašnjeg doživljavanja, te se time ritmički sustav emancipira u odnosu na voljni sustav. Ovo je razdoblje najintenzivnije spremnosti za učenje i formiranje sposobnosti pamćenja, mašte, ikoničkog mišljenja itd. Na scenu stupaju kognitivni procesi koji ipak ne smiju biti važniji od socijalno - emotivnih procesa i daljnjeg jačanja volje. Dijete još uvijek nema sposobnost prosudbe. Temeljna zadaća odgoja u ovom razdoblju je naučiti dijete „pravilno disati“ (na fizičkom planu se uspostavlja pravilan odnos između rada srca i disanja, odnos 1:4 što znači odnos jedan udah naspram četiri otkucaja srca). Na ovaj uzrast se najbolje može utjecati putem umjetničkih sadržaja (slika, riječi, glazbe, pokreta, slikarstva, pjesništva).

Sljedeći razvojni stupanj (treće sedmoljeće) počinje ulaskom u pubertet i u znaku je razvoja samostalnog prosuđivanja i otkrivanja zakonitosti u svijetu tj. formira se sposobnost kauzalnog mišljenja i objašnjenja. Budi se sposobnost za kritičku prosudbu, a na tjelesnom planu mladi čovjek doseže svoju „zemaljsku zrelost“ odnosno spolnu zrelost, te otkriva svoju posebnost, jedinstvenost i nezamjenljivost. To je faza otkrivanja identiteta - tko sam ja? Na ove razvojne promjene treba odgovoriti novim odnosima u nastavi (uz razrednog učitelja u nastavu ulazi veliki broj predmetnih stručnjaka) kao i izborom sadržaja i oblika rada (projektna nastava, samostalna istraživanja, volontiranje u socijalnim ustanovama, itd.) koji uvažava potrebu djeteta za aktivno i samostalno stajanje u svijetu. Posebno treba uvažiti potrebu za djelovanjem, za aktivnim upoznavanjem sebe kao individualne osobe u djelovanju, u mogućnosti utjecanja na promjene oko sebe. Možemo zaključiti: dijete se prvo „budi“ u udovima (volja), zatim u području srca i pluća (osjećaji i doživljavanje), te na kraju u glavi (mišljenje).

Čovjek je u svim razvojnim razdobljima cjelovito biće i svi njegovi članovi su stalno aktivni i doživljavaju promjene. Međutim, u razvojnom pogledu u prvom sedmoljeću naglasak je na voljnom, u drugom na emocionalno - socijalnom, u trećem na intelektualnom razvoju. Svaka prethodna temelj je narednoj razvojnoj fazi i to na način da se snage prethodne faze preobražavaju u nove snage, grade novi razvojni stupanj, na kojemu je integrirano i preobraženo sve prethodno stečeno. To se izražava u novoj

kvaliteti voljnog, socijalno-emocionalnog i intelektualnog odnosa prema sebi i prema svijetu.

Razvojnu dinamiku Steiner opisuje u knjizi „Odgoj djeteta sa stajališta duhovne znanosti“ (1995). Kao što je već navedeno, waldorfska pedagogija se utemeljuje na Steinerovom učenju o četveročlanoj ljudskoj prirodi: materijalističko shvaćanje života predstavljeno je u fizičkom tijelu. Ono što od materije i stanica izgrađuje i oblikuje tijelo, ono što mu daje snagu i trajnost, to je životna snaga ili eterično tijelo. To eterično ili životno tijelo zajedničko je ljudima, biljkama i životinjama. Ono izgrađuje i stvara fizičko tijelo, ono je njegov arhitekt. Treći dio bića je osjećajno ili astralno tijelo. Ono nosi boli, radost, instinkte, požudu i strast. To astralno tijelo posjeduju životinje i ljudi ali ne i biljke. Čovjek je jedino biće koje ima i svoje „ja“ koje nadilazi tu tročlanost. Ta četiri dijela bića nisu od početka jednako razvijena. Steiner govori o tri rođenja čovjeka kojima uvijek započinje novih sedam godina i o kojima pedagoški djelatnici moraju voditi računa. Zadatak pedagoških djelatnika je osigurati fizičke uvjete za razvoj djeteta. Kod novorođenčeta je nazočno samo fizičko tijelo. Ono jednako kao i malo dijete cijelim tijelom opaža i oponaša ono što dolazi od odraslih, također je puno povjerenja. Svaki pokušaj da se u tom dobu dijete pokrene da uči preko glave sprječava eterično tijelo pri stvaranju fizičkog tijela pa tako može doći i do oštećenja organa. Ovo za odgajatelje predstavlja veliku odgovornost. Vezu s okolinom dijete ostvaruje oponašanjem i preko uzora. Na dijete u prvim godinama života ne djeluju poruke, već ono uči oponašanjem. U ovom periodu izuzetno je važan razvoj mašte koju je gotovo nemoguće razviti uz industrijalizirane igračke. Upravo iz tog razloga u waldorfskim vrtićima se upotrebljavaju jednostavne igračke od prirodnih materijala. Nakon ispadanja mliječnih zubi, na početku drugog razdoblja od sedam godina, eterično tijelo se oslobađa svoje funkcije stvaranja organa, te se rađa kao instrument učenja. Tada dijete može opažati i pamtili slike koje dolaze izvana. U ovom razdoblju jako je bitan autoritet odgajatelja koji dijete slijedi. On treba voditi dijete, te mu pomagati u odlučivanju i rasuđivanju, ali naravno odgajatelj mora biti etičan. Po završetku ovog razdoblja, početkom puberteta rađa se astralno tijelo. Nakon tog rađanja mladi čovjek može razviti odnos prema drugom spolu, može sam prosuđivati i razvijati samostalno djelovanje. Ulaskom u 21.godinu života se razvija „ja“ tijelo. Tek tada čovjek počinje upravljati

svojim životom. On tada uzima svoju budućnost i sudbinu u svoje ruke (Seitz, Hallwachs, 1997).

Waldorfska pedagogija u svom praktičnom djelovanju nastoji odgovoriti na razvojne potrebe djeteta i zadaću odgojitelja i učitelja vidi u stvaranju okoline koja je pomoć u individualnom razvoju, pomoć u pronalaženju vlastitog identiteta i (nikada dovršenog) otkrivanja vlastite zadaće u svijetu

3. WALDORFSKI VRTIĆ

Waldorfska pedagogija ranog odgoja oslanja se na “shvaćanje“ a) dječjeg vrtića kao socijalnog organizma, i na b) antropozofsku sliku čovjeka i njegova razvoja. Iz Steinerovog učenja o čovjeku i tročlanosti socijalnog organizma izvedene su pedagoške postavke i uspostavljen koncept dječjeg vrtića kao mjesta neposrednog iskustva i mjesta sudbinskog susreta djeteta i odgajatelja. Sve waldorfske vrtiće širom svijeta povezuju postavke izvedene iz shvaćanja da je:

- a) dijete jedinstven, neponovljiv individualitet s vlastitom životnom misijom (koju je rođenjem donijelo)
- b) odgajanje kao susret dvije osobnosti i stalno učenje svih sudionika
- c) odgajanje u krajnjoj distanci samoodgajanje

Djetetova osobnost se najbolje ostvaruje i objavljuje u slobodnoj igri i konačna zadaća pedagoškog djelovanja je omogućiti djetetu da se kroz igru poveže sa svijetom i nauči u njemu radosno otkrivati, koristiti i stalno usavršavati svoje potencijale (Bašić, 2008).

„Waldorfski vrtić se utemeljuje kao tročlani socijalni organizam, koji je izveden iz tročlanosti čovjekove prirode: glava – srce - udovi. Konkretno, to znači da socijalni organizam uspostavljaju tri međuovisna područja: područje duhovnog život (odgoj i obrazovanje, kultura) (gdje je čovjek slobodan), područje pravno-moralnog života (gdje se uređuju međuljudski odnosi na načelu jednakopravnosti) i područje gospodarskog života kao materijalnog temelja za pedagoški proces“ (Bašić, 2008: 89).

3.1. Prostor kao preduvjet za rad

Kako bi se oblikovala poticajna okolina za dijete waldorfski vrtić je uređen prema osnovnim spoznajama o djelovanju prostora (boja, materijala, veličine i oblika) na čovjeka¹. Zidovi su obojeni nježnim, toplim bojama. Namještaj je izrađen od drveta, premazan narančinim (ili nekim drugim uljem, tj. nije lakiran), tkanine su prirodne (svila, pamuk, vuna,...), rasvjeta je u skladu s ekološkim načelima. Veličina prostora je maksimalno prilagođena dječjim veličinama kako bi dijete imalo osjećaj zaštićenosti i

¹ Za Steinerova života vrtići još nisu osnivani, koncepcija vrtića se razvila kasnije i to iz njegovog shvaćanja tzv. organske arhitekture

povezanosti sa prostorom. U prostoru gdje borave djeca nema „nove“ tehnologije. Ne koristi se televizija, mobitel, računalo ili laptop. Njeguje se uređenje okoliša i unutarnjeg prostora u skladu s razvojnim potrebama djece i sa promjenama u okolini. Posebno se vodi računa o promjeni prostornog ugođaja u skladu s promjenama u prirodi. Cijeli prostor vrtića, a posebno stol za godišnja doba (svetkovni stol), odražava raspoloženje određenog godišnjeg doba ili nekog blagdana. Garderoba, kuhinja i prostor za pranje malo se razlikuju od ostalih vrtića. Razlika postaje više očita kada su u pitanju igračke: postoje samo prirodni materijali i oni su po svom obliku i površini izvorni koliko je to moguće. Nema tehničkih igračaka ili igračaka za konstruiranje, kao i tzv. „igara za učenje“. Lutke, životinje, drvene igračke i prirodni materijali imaju svoje stalno mjesto na policama i u košarama. Dječja igra je područje u kojem se mašta i stvarnost susreću i objedinjuju. Stoga je razumljivo zašto se Waldorfski vrtić odriče svih gotovih igrački, u kojima su ugrađene funkcije i potrošačke intencije (Bašić, 2008). Igra je jako bitna djelatnost. Kroz igru se povezuju fantazija kao snaga predočavanja i fantazija kao spontana, stvaralačka djelatnost. Tako se u igri s jednostavno strukturiranim igračkama pobuđuje djetetova predodžbena snaga a ujedno i potiče njegova stvaralačka aktivnost. Tako npr. kada dijete vidi smotani ubrus tada ono pomoću svoje mašte mora nadoknaditi sve ono što toj „lutki“ nedostaje da bi izgledala kao prava. Kasnije se može uzeti malo više oblikovana i ispletana lutka kod koje su naglašeni udovi i glava. Međutim lutka kojoj su naglašene ruke i noge i koja može hodati ili sjediti, potrebna je djetetu tek kasnije (u školskoj dobi). Ako djeca pokažu potrebu i druge se igre mogu odvojiti od slobodne igre tako da se upotrijebe posebni stalci koji se mogu prekriti stolnjakom. Jedna od najvažnijih igara nakon treće godine jest gradnja kuće koja simbolizira vlastiti dom za stanovanje. Tako se kuće, kolibe i pećine grade pomoću stolova, stolica, stalaka za igračke, marama i u njima se intenzivno igra (Seitz, Hallwachs, 1997). Boje u vrtiću su umirujuće, skladno ukomponirane. U izradi namještaja vodi se računa o dobrom odnosu ravnih i zaobljenih linija tako da prostor i oblicima „poziva“ na boravak u njemu. Sluh se njeguje tihim govorom, pažljivim slušanjem ljudi i zvukova iz prirode, pjevanjem i sviranjem dječje harfe ili flaute Sve to djetetu omogućava da se osjeća ugodno i da razvije i njeguje osjetila. Pri uređivanju vrtića i njegove okoline ne smijemo zaboraviti kako je malo dijete ovisno o svojoj okolini mnogo više nego u kasnijem razvoju. Svetkovni stolić

putem kojeg se prati izmjena godišnjih doba zauzima centralno mjesto u sobi dnevnog boravka djece. Centralna tema svetkovnog stola su elementi iz prirode koji su karakteristični za određeno godišnje doba. To može biti biljka (koja najavljuje proljeće), plodovi, kristali i sl. Odgajatelji kreiraju svetkovni stol po osobnom doživljaju promjena u prirodi, ali i djeca donose iz prirode materijal za stol i tako razvijaju senzibilitet za promjene u prirodi (Banić, 2016). Značenje svetkovnog stola i jest u tome: „da povezuje dijete s prirodom, uči ga poštovanju, čuđenju, zahvalnosti te potiče empatičnost, povezuje ga s ritmičkim ciklusima u svemiru i pruža mu osjećaj sigurnosti jer se svetkovine i godišnja doba ponavljaju, hraneći i razvijajući tako djetetov osjećaj za estetiku“ (Banić, 2016: 19).

Slika 1. Prostor i igračke u waldorfskom vrtiću Iskrica (Split)

Slika 2. Svetkovni stol u dječjem waldorfskom vrtiću Iskrice (Split)

4. NAČELA ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA U WALDORFSKOM VRTIĆU

Prema Banić (2016) pedagoški rad u waldorfskom vrtiću uvažava određena načela, koja su ujedno i kriterij vrednovanja kvalitete. To su, među ostalim:

- Načelo oponašanja / predanosti i uzora
- Načelo reda i pouzdanosti
- Načelo ritmičnosti i ponavljanja

4.1. Načelo oponašanja / predanosti i uzora

Prema Bašić (2016) onaj tko jedno dijete prati u razvoju od rođenja do sedme godine života, uzor je djetetu želio to ili ne. U tom periodu dijete upija sve ono što vidi, te i ono samo to želi izvesti. U tom razdoblju djeca nauče govoriti, uspraviti se, hodati, misliti, te samom sebi reći „ja“. No dijete ne oponaša samo kretnje odraslih, već sve ono što odrasli rade, bilo to vrijedno oponašanja ili ne. Ono uči ljubav, pažnju, povjerenje, ali i sve suprotno od toga (mržnju, nepažnju, nepovjerenje). Dijete oponaša i unutrašnje ponašanje osobe koja mu je uzor. No, mora se razumjeti da to nije samo ponavljanje onoga što odrasli rade, već veza vlastitog „ja“ i „ja“ druge osobe, te unutrašnja prerada onoga što se dešava kod drugog - „tjelesno uživljavanje“. Uzor može djetetu dati osjećaj zaštićenosti, ljubav i povjerenje. Može ga utješiti, ohrabriti, ali također i postaviti granice kako bi se dijete moglo orijentirati. Međutim, nitko se ne može uvijek uzorno ponašati, svatko ima svoje dane kad se ne osjeća najbolje, ima svoje brige ili slabosti. Nitko ne može biti savršen uzor svaki dan cijeli dan. Ali tada je potrebno objasniti djetetu kako i odrasli uči i kako se i odrasli razvija. Dijete opaža sve od gesta, glasa, preko osjećaja, do ljubavi i stalno želi osjetiti suglasnost između pokreta - govora i mišljenja. Ako nema te suglasnosti, dijete zna da nešto nije u redu. Djeci se ne smije glumiti, te trebamo biti s njima autentični, znači raditi sve na način koji je svojstven nama samima. Ako nismo autentični dijete to osjeti; te gubi orijentaciju. Ako se djetetu osigura dobar uzor, tada ono dobiva sigurne temelje i zaštitu za cijeli život. Djetetu ne treba roditelj koji mu je prijatelj, već roditelj/odgojitelj koji mu je uzor i koji će mu pružiti čvrsti zagrljaj. Dijete treba roditelja/odgojitelja koji će ga voditi, koji će mu dati

orijentaciju, koji će donositi dobre odluke. Tek tada dijete ima prostor za igru, za isprobavanje, za vlastita otkrića i spoznaje. Navedeno nikako ne znači da se djetetu treba uskratiti sloboda, već se radi o tome da se sloboda ograniči na ona područja gdje je dijete zrelo za samostalno djelovanje. Ako je dijete imalo barem jednog odraslog kao uzoran uzor, onda se snaga oponašanja uzora preobražava u snagu prosudbe i dijete odraslom daje svoje povjerenje, počinje ga shvaćati kao autoritet. To djeca mogu tek nakon osme/devete godine i zato je u školskoj dobi načelo uzora i oponašanja preoblikovano u načelo autoriteta i povjerenja.

4.2. Načelo reda i pouzdanosti

U Waldorfskom vrtiću posebno značenje ima načelo reda i pouzdanosti. Bašić (2016) navodi da se na razvojne potrebe u ranom djetinjstvu najbolje odgovara poticajnim životnim prostorom bogatim mogućnostima stjecanja iskustva stečenih u neposrednoj aktivnosti. Kad dijete prohoda ono se povezuje sa svojim životnim prostorom korak po korak. Dijete predškolskog uzrasta ima potrebu da se udomači u svojoj okolini jednako kao što ima potrebu da se udomači u svom tijelu. Ono želi „pustiti korijenje“ i zato mu je jako bitno da su prije i poslije spavanja njegovi roditelji u blizini, te da su predmeti na svome mjestu. Ako takva iskustva potraju onda su važna za djetetovo pamćenje, prostorno orijentiranje i osjećaj pripadnosti u svijetu. Dijete očekuje da su stvari u prostoru na svom mjestu. Ako je to ostvareno djeca se osjećaju sigurno i zaštićeno, a ukoliko nije ostvareno onda su razdražljiva, nemirna, te oslabljena u svom životnom vitalitetu. Samo pouzdanost i red stvari daju djetetu sigurnost.

4.3. Načelo ritmičnosti i ponavljanja

Pedagoško načelo koje možda ponajviše vezujemo uz waldorfske vrtiće je načelo ritmičnosti i ponavljanja. Uputno je poći od određenja ritma i razvojnog značenja ritmičnosti.

Što je ritam?

„Ritam je pravilna izmjena ili ponavljanje elemenata“ (Huzjak, 2002: 54).

Prema Huzjak (2002) može se zamijetiti svugdje, u nama (izmjena tvari u tijelu, disanje) i oko nas (izmjena plime i oseke, dana i noći, godišnjih doba). Bašić (2016)

navodi da dijete već prije rođenja stiče iskustva vezana uz ritam, osjeća majčin krvni ritam, mišići koji se pokreću u ritmičkim pokretima. Sam rast djeteta je ritmički proces, te dijete mora naći svoj ritam u spavanju i buđenju, pokretu, probavi i razvoju osjetila. Organski ritmovi itekako utječu na djetetov život. Ako dijete često doživljava razne stresne situacije i tjeskobu, to može naštetiti njegovom razvoju. Sam Steiner naglašava važnost ritmičkog disanja, ustvari kretanja između stezanja i širenja. Stezanjem se vraćamo u sebe, obnavljamo energiju, te se vraćamo u svoju duhovnu prirodu kako bi se okrijepili i obnovili životne snage, a širenjem izlazimo van, postajemo dio socijalnog organizma kao društvena bića. Važno je postići ravnotežu između stezanja i širenja jer ako je ne postignemo moglo bi doći do psihičkih i emocionalnih poremećaja. U prvih sedam godina života od izuzetne je važnosti da dijete pronade svoj ritam disanja koji se očituje u ravnoteži između odmora kad je dijete u sebi (unutra) i aktivnosti kada je dijete orijentirano na okolinu (prema vani). U ovom razdoblju je presudna uloga odraslih (roditelja i odgojitelja) koji trebaju znati pronaći granice i uspostaviti ravnotežu. Osnovno sredstvo uspostavljanja ravnoteže su navike (rutine), koje pomažu djetetu da na prirodan način, uz najmanji utrošak energije, uspostavi ravnotežu. Time dijete gradi samopouzdanje i osjećaj sigurnosti. Dijete može uznemiriti i najmanja promjena u svakodnevnoj rutini. Kad je dijete sigurno u svojoj svakodnevnoj rutini, tek tada se može neometano baviti svojim aktivnostima, te se ne mora stalno prilagođavati na nove situacije. Dijete koje nema dosljednost u svojoj svakodnevnoj rutini, može vrlo lako postati premoreno što dovodi do srdžbe, hiperaktivnosti i poremećaja sna. Redovna rutina štiti ga od emocionalnih i tjelesnih poteškoća. Budući da mala djeca još uvijek u sebi nemaju razvijen ritam, odrasli mu trebaju pomoći da ga uspostavi. Ako djetetu dani protiču u istom ritmu, onda iz toga stečena preglednost događanja i predvidljivost pomaže, da se ono dobro snalazi. Time dijete stječe sigurnost: to je tako i tako će biti. Iz toga ono može osloboditi snage za kreativnost i maštu i tako doživjeti radost igre i druženja sa ljudima. To što dijete stječe putem ritmičnog ponavljanja aktivnosti i događanja, putem navika koje leže na ponavljanju jeste: zaštićenost, podrška, jasnost i istinitost. Unutar toga kontinuiteta za dijete je lakše orijentirati se u vlastitom svijetu. Navedeno se može potkrijepiti primjerom dječaka Tina (6 godina) i djevojčice Hane (5 godina).

„Dječak živi samo s majkom, koja je u radnom odnosu. Svako jutro u 7 sati Tin dolazi s majkom u vrtić. U vrtiću boravi do 16 sati kada po njega dolazi majka. Prema njenom pričanju, oni odlaze kući gdje se ona kraće razdoblje bavi kućanskim poslovima, a Tin to vrijeme provodi u slobodnoj igri. Ponekad majka promjeni uobičajenu rutinu – zbog, kako kaže, grižnje savjesti što ne provodi čitavo vrijeme u igri s djetetom. Tada nastaje problem – djetetova igra poprima agresivan karakter, odbija sve njene upute, ne želi ni na večeru, ni u kupaonu, a naposljetku ni na spavanje. Tin se odbija «vratiti unutra» jer je prekinuta njegova svakodnevna rutina u kojoj on točno zna da nakon dolaska iz vrtića on se igra, majka obavlja kućanske poslove, nakon toga objeduju, nakon obroka odlaze u park. Po povratku iz parka igraju društvene igre ili čitaju priče, potom Tin obavlja večernju higijenu i odlazi na spavanje“ (Višnjić-Jevtić, 2008: 98).

„Hana je imala 5 godina kada su se njeni roditelji razveli. Nakon razvoda ostali su u dobrim odnosima i zajednički brinuli za djevojčicu. Svoj daljnji život organizirali su na takav način da se Hanin ritam ni u čemu ne mijenja. Djevojčica je dobro reagirala na promjenu, jer je u njezinom životu i dalje sve bilo kako je navikla. Tada su se umiješali djedovi i bake, koji su se počeli natjecati u tome tko će djevojčici dati više pažnje, te tko će joj bolje ugoditi. Počeli su je odvoditi iz vrtića ili ju uopće ne dovoditi u vrtić. Čitavo vrijeme provodila je kod jedne ili druge bake i činila sve što je htjela. Ako je Hana htjela peći kolače u 8 sati navečer, pekli su se kolači. Ako je htjela spavati do podneva, spavala je. Nakon nekog vremena vedra i vesela djevojčica pretvorila se u nesretnu i nezadovoljnu. To je trajalo nekoliko mjeseci, sve dok roditelji nisu odlučili vratiti uobičajeni Hanin ritam – odlasci u vrtić, u posjete, i spavanje u vremenu primjerenom za takve aktivnosti, vratili su djevojčici sigurnost, a samim time prestali su problemi“ (Višnjić-Jevtić, 2007:14).

Kad sunce zađe prirodno je da želimo spavati i da smo umorniji nego ujutro. Tada se vraćamo u sebe. Ujutro kad sunce izađe i mi smo spremni izaći u svijet. Jutro je budno i bolje za dječje aktivnosti, te o tome treba voditi računa. Prijelazna razdoblja između aktivnosti, za djecu su osobito teška. Roditelj treba pronaći način kako učiniti što bezbolnijim prijelaz između aktivnosti. Ako dijete te prijelaze doživi bez stresa, život će mu mirnije teći što se u konačnici odražava na njegovo psihičko, emocionalno i fizičko

zdravlje. Svi životni procesi su ritmično uređeni. Cijeli kozmos kao i prirodni procesi su ritmično uređeni. S ritmom se povezuje povjerenje da se nešto dešava uvijek u isto vrijeme i na isti način. Ako se duže vremena zanemari prirodni ritam, može se zapasti u stanje bolesti i bespomoćnosti. Njegovanjem ritmova može se razviti otpornost na emocionalna i tjelesna opterećenja (Višnjić-Jevtić, 2008).

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je ostvarivanje načela ritmičnosti u waldorfskom vrtiću Iskrice², te odgojna vrijednost svakodnevnih zajedničkih aktivnosti.

5.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog diplomskog rada je prikazati tijekom godišnjih i mjesečnih aktivnosti temeljenih na sadržajnoj analizi dokumenta: „*Alternativni waldorfski plan i program odgojno obrazovnog rada prema Rudolfu Steineru u waldorfskom dječjem vrtiću *Iskrice**“ i opisati tjedne i dnevne aktivnosti u vrtiću, te analizirati odgojnu vrijednost zajedničkih aktivnosti koje se ritmički izmjenjuju i ponavljaju svakog dana.

5.3. Zadaci:

1. sadržajna analiza dokumenta „*Alternativni waldorfski plan i program odgojno obrazovnog rada prema Rudolfu Steineru u waldorfskom dječjem vrtiću *Iskrice**“ na godišnjoj i mjesečnoj razini, predmet analize je „Odgojno obrazovni rad, te sadržaji i aktivnosti“
2. prikaz tijeka i literaturom potkrepljena interpretacija zajedničkih aktivnosti na tjednoj razini, uočenih temeljem sudjelujućeg promatranja, pri tom se misli na aktivnosti: prstovne i gestovne igre, ritmičko kolo, pričanje bajke, te umjetničke i radne aktivnosti
3. ispitati i analizirati mišljenje odgojiteljice o smislu i odgojnim zadaćama aktivnosti koje su promatrane na tjednoj razini kako bi se ostvario uvid o odgojnom potencijalu pojedinih aktivnosti

² Waldorfski vrtić Iskrice, na adresi Put Trstenika 1 Split, je prvi javni waldorfski vrtić u Splitu kojega je 1990. osnovalo Društvo Waldorf pedagogije u Splitu. Ima dvije odgojne skupine djece mješovitog uzrasta (3-7 godina). Svaka grupa ima oko 25 djece koja su na dnevnom ili poludnevnom boravku. Vrtić broji 8 zaposlenica

5.4. Postupci i instrument istraživanja

Korištena je deskriptivna metoda. U ostvarivanju zadatka br. 1 korišten je postupak rada na dokumentaciji, koji je ujedno i polazište za istraživanje sadašnjih načela ritmičnosti u waldorfskom vrtiću. Vrsta korištenog dokumenta je primarni izvor - „*Alternativni waldorfski plan i program odgojno obrazovnog rada prema Rudolfu Steineru u waldorfskom dječjem vrtiću *Iskrice**“. Postupak istraživanja kod zadatka br. 2 je sudjelujuće promatranje usmjereno na promatranje svakodnevnih aktivnosti koje su se izmjenjivale i ponavljale u ritmu svakog dana (gestovne i prstovne igre, ritmičko kolo, pričanje bajke, umjetničke i radne aktivnosti). U svrhu ostvarivanja zadatka br. 3 korišten je polustrukturirani intervju (instrument istraživanja u privitku).

5.5. Vrijeme i mjesto istraživanja

Vrijeme promatranja je od 11. travnja do 16. travnja 2016. godine, od 7.00-13.00 sati, a vrijeme istraživanja je od ožujka do lipnja 2016. godine. Mjesto istraživanja je dječji Waldorfski vrtić *Iskrice* u Splitu.

5.6. Sudionici/ispitanici istraživanja

Predmet promatranja su mješovita odgojna grupa, djeca od 3-6 godina. Sudionica istraživanja je odgajateljica Dubravka Banić.

6. ANALIZA RITMOVA U WALDORFSKOM VRTIĆU ISKRICA

6.1. Godišnji ritam

Dijete se razvija u godišnjem ritmu. Jedna godina je potrebna da dijete počne hodati, još jedna da počne govoriti, te još jedna da počne samostalno razmišljati. Također, i fizičko tijelo se razvija u godišnjim ritmovima i doživljava u godišnjim promjenama klime i odnosima svjetlosti stimulirajući utjecaje i promjene. I dječje se bolesti javljaju u određenoj dobi. Ako jednu godinu promatramo u odnosu na disanje, onda promatramo aspekt stezanja i otpuštanja. Kad se oba završe u potpunosti zaokružen je jedan proces (Bašić, 2016).

Prema Seitz, Hallwachs (1997) u waldorfskom vrtiću smjena godišnjih doba određuje vrijeme i sadržaj programa u vrtićima. Jasno je vidljivo da je veliki naglasak na odgajatelju koji se mora uživjeti u duhovnu pozadinu svakog godišnjeg doba, kako bi to mogao prenijeti djeci na primjeren način. Prirodna, a tako i duhovna događanja svakog godišnjeg doba slikovito se izražavaju kroz dječje aktivnosti kao npr. u igri i kolu, isto tako u slikama na zidovima, u pričama, na „stolu za godišnja doba“, itd.

Prema Banić (2016) proslavom žetve počinje godina u dječjem vrtiću. Tom prilikom djeca donose bogate plodove prirode kao npr. šipak, tikvice, jabuke, orahe, kestenje i još puno toga skupljaju na svečanom stolu. Tom prigodom izražavaju zahvalnost pjesmom u kolu za ove plodove. U centru igre sad je zanimanje seljaka koji je obavio svoju žetvu i sad melje zrna, mlinara koji pravi od zrna brašno i pekara koji od brašna pravi kruh. Djeca sudjeluju u živom procesu od zrna do kruha. Tom prigodom djeca koriste ribež pomoću kojega se pravi brašno od kestenja, a ujedno je jedno od najtraženijih oruđa tog doba.

Slika 3. Žetvena proslava (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Na dan sv. Mihovila (29.rujan), u vrtiću se proživljava tema borbe zmajeva i svladavanja mračnih sila svjetlosnim mačem duha. Djeca tada uče što je to hrabrost na način da u kolu kuju željezo i jašu na vatrenim konjima što ih jako veseli i zabavlja. Sv. Mihovil svojim mačem daje blagoslov hrabrim vitezovima, a oni, ponosni na svoje zlatne krune što su ih toga dana dobili, nose kući i čarobne jabučice u kojima su pronašli zvjezdice.

Slika 4. Kruh u obliku Miholjskog mača (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Isto tako na Martinje (11.studenog) djeca navečer nose svjetlo koje daje svjetiljka sv. Martina. Nakon toga stol za godišnja doba pretvara se iz obilja jeseni u plavičasto doba adventa. Ujedno u vrtu svako dijete simbolički prolazi put kroz tamu do svjetla, put koji je napravljen u obliku spirale od borovih grana i na čijem se kraju nalazi svjetlo. Na tom svjetlu dijete pali svoje vlastito svjetlo tj. malu svijeću koju pažljivo nosi van. Prema legendi sv.Martin je podijelio svoj plašt sa siromahom, a u dječjem vrtiću Iskrica dijete sa svojim prijateljima dijeli kolačiće koje su zajedno sa odgajateljicama umijesili.

Slika 5. Proslava Martinja (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Adventsko razdoblje (Advent – dolazak) je radosni put tihog iščekivanja Božića. To je vrijeme najveće tame u prirodi, stoga prve nedjelje Adventa djeca iz waldorfskog vrtića Iskrica idu u adventski vrt potražiti svjetlo koje svijetli za nas i u nama.

Slika 6. Adventski vrt (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Zlatnim nebeskim stepenicama (6.prosinac) sa zlatnom knjigom u ruci svečano dolazi Sv. Nikola. Njegov pomoćnik Krampus vjerno ga prati i pomaže noseći veliku vreću poklona. Iz zlatne knjige Sveti Nikola kazuje o dječjim dobrim djelima, ali i o onima koje nismo učinili kako treba. No, on ipak daruje jabukom, zlatnim orahom i medenjacom. Kako je adventsko vrijeme iščekivanja, djeca iščekuju Božić kroz paljenje svjećica na adventskom vjenčiću, kroz adventski kalendar (u kojem su zvjezdice za zvjezdano nebo koje se popunjava te kristali koji se stavljaju na svetkovni stol, a označavaju put kojim idu Marija i Josip), svakodnevno se pričaju adventske priče, te se tjedno mijenja i dopunjuje svetkovni stol.

Slika 7. Dolazak Sv.Nikole u vrtić (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Za vrijeme Božića, jaslice predstavljaju veliki događaj nakon dugog iščekivanja. Tom prilikom djeca se raduju s pastirima i životinjama Kristovom dolasku. Na taj način nastoji se da djeca snažno upijaju pravi božićni doživljaj, prije nego ih kod kuće ukućani zapljusnu poklonima. Time se želi naučiti djecu duhovnoj strani blagdana, u ovom slučaju Božića. Vidimo da se ne predaje važnost materijalnim stvarima, u ovom slučaju poklonima što je jedno od Steinerovih glavnih načela.

Slika 8. Svetkovni stol za vrijeme Božića (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Tijekom zime na stolu za godišnja doba su skriveni događaji pod zemljom. To je vrijeme dragog kamenja, kristala i patuljaka. Oni predstavljaju rad elementarnih bića u prirodi. Djeca su jako privržena tim bićima, vole rado slušati priče o njima.

Slika 9. Svetkovni stol za vrijeme zime (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Nakon dugog razdoblja usmjerenosti prema unutrašnjosti, karneval predstavlja vrijeme veselja i razdraganosti. Dječji vrtić postaje šaren, a sama djeca postaju pekari, zlatari,

krojači, postolari, stolari, stapaju se s različitim zanimanjima i izrađuju mnoge stvari. Ovo je vrijeme kad se tjera zima i kad se priziva proljeće, tj. novo razdoblje. Zima se simbolički tjera raznim šušalicama, zvečkama, udaraljka, bolje rečeno tjera se bukom.

Slika 10. Izrada maski za karneval (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

U preduskrsno vrijeme svako dijete u svoju posudicu posije travu za Uskrs i tada počinje vrijeme iščekivanja. Djeci se na jednostavan način pomoću priča, uskršnjeg kola i pjesama približava Uskrs i priča o uskršnjim sadržajima. Drevni simboli zeca i jaja su poznati kao znak povratka života nakon zimskog san, simboli rođenja, plodnosti i proljeća. Simbol Uskršnjeg zeca je simbol nesebičnosti i žrtvovanja za drugog. Uskršnja jaja, pisanice su simboli novog početka, rađanja, simbol vječnog u čovjeku.

Slika 11. Svetkovni stol za vrijeme Uskrsa (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

U proljeće se slavi buđenje i bogatstvo u biljnom i životinjskom svijetu. Biljke rastu, a rađaju se i životinjski mladunci. Od bijele vune djeca izrađuju ptičice i leptire. Oni simboliziraju Duhove. Početkom proljeća i ljeta vrt ima veliko značenje u vrtiću. Tada cvijeta ono što su djeca na početku proljeća posijala. Ujedno, zelena trava, plavo nebo i ptičji pjev pozivaju djecu da izađu vani, pa su većinom na otvorenom.

Slika 12. Sadnja cvijeća u vrtu (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Slika 13. Proslava Duhova (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)

Na Ivanje (24.lipnja), odnosno na vrhuncu ljeta skuplja se drvo, a pjesme i plesovi uz veliku vatru povezuju djecu sa stoljećima dugom tradicijom slavljenja ljeta. Ljetno slavlje u vrtiću s Trnoružicom ili lutkarskom predstavom kraj je i ujedno vrhunac godine u vrtiću, djeca se opraštaju od ljeta dok druga djeca kreću u školu i započinje novo razdoblje njihova života.

Prema riječima ravnateljice dječjeg waldorfskog vrtića Iskrice Dubravke Banić:

„Iz dana u dan, duh svetkovina blagotvorno djeluje na dječju dušu ... a kada nakon ljetnih praznika opet zajednički krenemo na put – to je kao da polako otvaramo glazbenu kutijicu čiji su nam zvuči dragi i poznati, no sada smo godinu dana stariji i posve ista glazba zvuči nekako drugačije“.

6.2. Mjesečni ritam

U waldorfskom vrtiću se njeguje ne samo godišnji već i mjesečni ritam. Mjesečni ritam je potreban kako bi se stvorile navike. Višnjić-Jevtić (2008) navodi kako je upravo četiri tjedna potrebno da bi neka radnja postala navikom – da neka navika „sjedne“. To je razlog zbog kojeg se rad odvija u epohama. Jedna bajka se priča upravo četiri tjedna, ali i različite aktivnosti se provode četiri tjedna. Isto kolo se izvodi četiri tjedna, iste gestovne i prstovne igrice. Na ovaj način djeca mogu potpuno doživjeti i razumjeti određenu aktivnost. Dano im je dovoljno vremena da mogu oponašati odgajatelja i na taj način stjecati spoznaje. Također se i pri rehabilitaciji njeguje mjesečni ritam, učinak je vidljiv nakon četiri tjedna. Poznato je da u procesu liječenja jednomjesečni odmor ima veću učinkovitost.

6.2.1. Pričanje bajke

Pričanje bajki zauzima posebno mjesto u waldorfskom vrtiću. Pravilno odabranim bajkama i pričama, djetetu približavamo doživljaje duševno - duhovnog procesa u čovjeku. Bajke preko pouke djetetu mogu ponuditi rješenja koja ostanu neizrečena. Bajka dopušta djetetu, da samo odluči želi li da se ono ispričano odnosi na njega i ako želi na koji način (Buotić, 2008). Pričanje bajke dijete potiče na kreativnost, razvija maštu, te ga uči moralnim vrijednostima. Pripovjedač bajki i priča je umjetnik koji tijekom pričanja putem svog glasa, gesti i čitavog bića pruža djeci nešto za čime ona čeznu. Kao umjetnička forma bajke imaju iscjeljujući karakter. Djetetu bajka poručuje da čovjek odlazi u svijet i susreće se s poteškoćama, ali uči ga i da pomoć dolazi uvijek, ponekad na najčudniji i nepredvidljiv način. Pričanje priča i bajki za djecu je od neizrecive važnosti i sastavni je dio ritma dana u waldorfskim vrtićima (Banić, 2016). Bettelheim (2000) navodi da se bajka obraća djetetovom nesvjesnom koristeći slike i simbole, ohrabruje odlazak iz vlastitog doma, a pritom se ne koristi riječju „moraš“. Bajke pojednostavljaju svaku situaciju, te su likovi oslikani crno-bijelom tehnikom upravo kako bi dijete jasno razlučilo dobro i zlo. One su univerzalne, mogu se dogoditi svakome od nas. Upravo zato i likovi u bajkama imaju univerzalna, a ne vlastita imena. Ukoliko imaju vlastita imena npr. Ivica i Marica, onda su to najopćenitija moguća imena. Pobjeda u bajkama označava pobjedu nad samim sobom i pokvarenošću. Garantirajući sretan završetak ona ohrabruje dijete da se upozna i nosi s emocijama

pokazujući u čemu je smisao borbe za postizanje samoostvarenja na putu odrastanja. Suvremeni mislioci smatraju da je bajka izvedena iz „rites de passage“ ili drugih obreda posvećivanja što označava metaforičnu smrt staroga, nepodobnog jastva, upravo zato da bi se rodili na višoj razini postojanja. Na moj upit zašto se bajke pričaju mjesec dana, Banić odgovara:

„Bajke su od izuzetne važnosti za razvoj djeteta, one su duševna hrana. Dijete kroz slike dobiva hranu za razvoj. Prilikom slušanja dušu ispunjava unutrašnja pokretnost i život. Bajke pripovijedam četiri tjedna kako bi dijete shvatilo bajku, razvilo osjećaje, volju i kako bih se pokrenule misli. Djeca dok slušaju bajku ili priču, u sebi stvaraju sliku. Ponavljanjem su sve više i više u tome i na taj način grade svoju moralnu stranu, svoje „ja“. Bajka ili priča je duševna hrana, što je duže pričamo, jačamo dječje duševne snage, a time i njihovo „ja“, što se posebno odrazi u tinejdžerskoj dobi – da ne traži svoje ja u drugome, već da ga ima kod sebe. Naravno, djeca putem bajki bogate rječnik, maštu, kreativnost... U vrtiću prakticiramo i odgajateljevo pripovijedanje tri tjedna, a četvrti tjedan predškolci pripovijedaju kako bi razvili govor, samopouzdanje te bili spremniji za polazak u školu“.

6.3. Tjedni ritam

Tjedni ritam se odvija izmjenom umjetničkih aktivnosti. Svakog dana u tjednu tijekom cijele godine se izvodi jedna te ista umjetnička aktivnost. Bašić (2016) ukazuje na istraživanja koja su pokazala da je tjedni ritam odlučujući ritam za procese prilagodbe i ozdravljenja. Banić (2016) navodi da će se umjetničke aktivnosti u vrtiću pravilno izmjenjivati tijekom tjedna. Iz svake od navedenih zajedničkih aktivnosti s djecom, proizlaziti će novi poticaji za djecu. Ovisno o pedagoškoj situaciji u grupi, povremeno će se više posvećivati jednoj ili drugoj aktivnosti ili će se sve redom ritmički nizati po danima u tjednu. Ravnomjerna ritmička izmjena aktivnosti može djelovati harmonizirajuće. Ovako izgledaju tjedne aktivnosti u dječjem waldorfskom vrtiću Iskrice:

Tablica 1. Tjedne umjetničke, radne aktivnosti i ručni rad u waldorfskom vrtiću Iskrica

	Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak
Jutarnji krug	Izrijek, prstovna ili gestovna igra	Izrijek, prstovna ili gestovna igra	Izrijek, prstovna ili gestovna igra	Izrijek, prstovna ili gestovna igra	Izrijek, prstovna ili gestovna igra
Jutarnje aktivnosti	Priprema za tjedan, radne aktivnosti: zalijevanje sobnog bilja, peglanje presavijanje i slaganje salveta, maramica, papira... Umjetnička aktivnost crtanje voštanim pastelama ili ručni rad- šivanje, tkanje...	Umjetnička aktivnost: rad u pčelinjem vosku ili radna aktivnost- pečenje kolača, priprema voćne salate, sjeckanje voća za sušenje, čajeva i sl...	Radna aktivnost: miješenje kruščića ili ručni rad šivanje, tkanje, pletenje prstićima...	Umjetnička aktivnost: slikanje tehnikom mokro na mokro ili modeliranje voskom, glinom...	Radne aktivnosti: pranje, i glancanje igračaka , čišćenje sobe, predstava ili ručni rad..
Kolo	Gestovno kolo	Gestovno kolo	Gestovno kolo	Gestovno kolo	Gestovno kolo

Aktivnosti prije ručka	Bajka ili priča	Bajka ili priča	Bajka ili priča	Bajka ili priča	Bajka ili Priča
Poslijepodnevne aktivnosti	Kreativne radionice: filcanje vune, izrada nakita i raznih uporabnih predmeta; origami Priprema za Školu	Slikanje vunom Priprema za Školu	Tkanje, vezenje Priprema za Školu	Šivanje, izrada lutkica i igračaka Priprema za Školu	Radne aktivnosti Priprema za Školu

6.4. Dnevni ritam

Svaki dan u tjednu ima svoj karakter kojeg obilježava određena djelatnost. Svaki dan u vrtiću slijedi određeni ritam koji naizmjenično kao udisaj ili izdisaj traži koncentraciju ili dopušta slobodnu igru. Bašić (2016) navodi da dnevni ritam djeteta najprije mora uvažiti izmjenu dana i noći. Treba posvetiti pažnju koje aktivnosti se izvode u kojem dijelu dana. Nakon buđenja se treba posvetiti energičnijim aktivnostima, dok se navečer treba posvetiti mirnijim aktivnostima. Također je od velike važnosti ravnoteža između odmora, aktivnosti i koncentracije. Za oblikovanje 24-satnog ritma važno je uspostaviti prijelaze u stanje spavanja i iz stanja spavanja u budno stanje. Ne samo glede vremenske strukture (približno u isto vrijeme), nego i glede kvalitete. U waldorfskim vrtićima se uvažavaju navedena saznanja. Djeca ujutro obavljaju aktivnosti koja od njih traže bivanje „vani“ - jutarnji izriječ, slobodna igra, umjetničke aktivnosti, a prije ručka i odlaska kući ili na spavanje aktivnosti su umirujuće – gestovne igre, pričanje bajke odnosno priče (Višnjic –Jevtić, 2008).

7. TJEDNI I DNEVNI RITAM: opis aktivnosti u vrijeme provedenog promatranja

Na temelju sudjelujućeg promatranja opisat će se dnevne aktivnosti uočene u waldorfskom vrtiću Iskrica. Potom će se analizirati značenje i odgojna vrijednost promatranih aktivnosti.

Ponedjeljak, 11.travnja 2016.

U waldorfskom vrtiću ponedjeljak je dan Mjeseca (engl. Monday, franc. Lundi). Dan započinje u 7.00 kad dolaze odgajateljice i pripremaju materijale za umjetničku aktivnost. Ponedjeljak je dan za crtanje voštanim pastelama.

Nakon priprema za umjetničku aktivnost, odgajateljica je šivala labude od filca koje je kasnije stavila na svetkovni stol.

Kad su djeca došla u vrtić okupila su se u jutarnjem krugu. Zajedno s odgajateljicom su sjeli na klupice, te su izveli dvije gestovne igrice.

Igra 1:

„Sunce sa neba, tamu već briše. Otvori oči ne spavaj više .Dobro ti jutro maleni cvijete. Dobro ti jutro sanjivo dijete.“

Igra 2:

„Rano u zoru, probudi se pijetao, kukuriku, ustajte djeco sunce je na vidiku. Prvi se probudi vrapčić: živ-živ, to vrapčić mali je živ. A pas će iz kućice svoje vau-vau, pozdravlja prijatelje svoje. Mek-mek, to jarčić je tek. Iaa-iaa, to magarac se javlja. Muuu-muu i ja sam tu. A tada se i naše dijete probudi, protrlja oči i veselo poskoči.“

Ove dvije igrice su kratko trajale, djeca su oponašala odgajateljčine pokrete, te su sva djeca sudjelovala u izvođenju. Pokret tijela ide malo prije izgovorene riječi. Kad su igrice završile, djeca su sjela za stol očekujući doručak. Može se primjetiti da ona već imaju svoj ustaljeni ritam, te da nije bilo potrebno da ih odgajateljica poziva na doručak. To je bilo oko 8 sati i 30 minuta. Djeca su za doručak jela kruh od cjelovitih žitarica s medom, džemom, maslom ili sirnim namazom. Za stolom prije doručka izvodili su prstovnu igricu.

Igra 1:

„Icen dicen, sielber spichen, alle fingern wolen siezhen.“

Nakon toga djeca su se (zajedno s odgajateljicom) uhvatila za ruke te kazala zahvalu:

„Za svakodnevni kruh i zdravlje zahvalimo Bogu.

Blagoslovljen doručak!

Dobar tek i hvala!“

Nakon doručka, od 9.00 do 10.15 vrijeme je slobodne igre i umjetničkih aktivnosti. Slobodna igra ne znači kaos, naprotiv. U waldorfskoj pedagogiji slobodna igra je najvažnija aktivnost predškolskog djeteta, najvažniji posao u djetinjstvu, vrijeme kad dijete mora imati svu slobodu ovoga svijeta. To je najbolja priprema za život, nema ciljeva, nema pravila, osim onih koje dijete samo zada. Dragocjena je za kreativni život i kasniji intelektualni razvoj. Ona povezuje dijete sa svijetom. Od jednake je važnosti za dijete kao posao za odrasle. Također razvija i socijalne odnose kod djece, ali i pruža djetetu mogućnost da bude samostalno. Baš kao što i umjetnici trebaju slobodu stvaranja tako i djeca trebaju slobodu u igri. Djeca se slobodno grupiraju, odabiru materijale za igru i provode svoje aktivnosti. Odrasli se uključuju što manje. Odgajatelj cijelu grupu ima na oku, no uvijek se trudi i sam nešto raditi što je korisno za vrtić, a istovremeno djeluje poticajno za djecu (Banić, 2016). Slobodna igra omogućuje razvoj govora, kognitivni razvoj, razvoj socijalnih vještina, te emocionalni razvoj. Većina djece je crtala voštanim pastelama, no neka su se ipak odlučila za igru. Može se primjetiti da se više djevojčica odlučilo za umjetničku aktivnost, dok se više dječaka odlučilo za slobodnu igru. Prostor za slobodnu igru je organiziran u nekoliko kutaka koja djeca sama mogu oblikovati prema svojim potrebama³. Nekoliko dječaka se igralo gradnje nebodera na sredini sobe. Rečeno je da takva igra predstavlja rast u visinu. Jedna malena djevojčica je sama stajala u intimnom kutku s bebom i igrala se hranjenja i presvlačenja. Nekoliko dječaka se igralo gradnje kuće od pregrada i materijala. Kao što je prije navedeno to je jedna od ključnih igara predškolske djece. Uočeno je da jedan dječak ima problema s grupom te da ometa ostalu djecu u slobodnoj igri - htio je srušiti

³ Slika 1

izgrađeni neboder. Odgajateljica ga upozorava na njegovo ponašanje riječima: “Drago dijete, to nije lijepo. Molim te nemoj to više raditi.“. Nakon upozorenja se primirio. Ovakvo ponašanje prema riječima odgajateljice može biti izazvano nedostatkom mašte. To se događa jer djeca kod kuće previše gledaju televiziju.

Oko 10 sati i 20 minuta, odgajateljica pjesmom poziva na pospremanje. Pjevala je:

„Visibaba mala, zvoniti je stala. Cin-cin-cin, don-don-don, čujte mali zvon. Tra-ta-ra-ta-ta, jaglac trublju hvata. Hoja-haj, hoja-haj, zimi sad je kraj. Mala ptica ševa, veselo nam pjeva. Fruli-firulu, proljeće je tu.“

U 10.25 je pranje ruku na koje je odgajateljica djecu poziva pjesmicom:

„Sapunčiću, mjehuriću, pjeni mi se pjeni! Čisto lice, čiste ruke, obrazi rumeni!“

Prije užine u 10.30 nakon što su djeca oprala ruke i sjela za stol, izvodili su prstovnu igru:

„Questo est papa, buono e forte, questo est mama que fale le torte, questo est fratello qu'a curagi, questo est la sorella con bambino a mani, questo est piccolo, piccolo bambino“.

Za užinu djeca su jela sezonsko voće.

Nakon užine slijedi ritmičko kolo. Isto kolo se izvodi 4 tjedna. Odgajateljica i djeca su se uhvatila za ruke te se kretala zajedno u ritmu izvođenih pjesmica. Isto kao i kod jutarnjeg okupljanja pokret ide malo prije same riječi. Taj tjedan su djeca izvodila proljetno kolo. Gestovne igre u kolu su bile:

Igra 1:

„Šapice mi zeko daj, sa mnom malo zaigraj. Jednom amo, jednom tamo, naokolo mi to znamo. Šapicam klop,klop, klop, nožicama top, top, top. Jednom amo, jednom tamo, naokolo mi to znamo. Neka vide djeca sva kako zeko plesat' zna. Jednom amo, jednom tamo, naokolo mi to znamo. Prstićima puc, puc, glavicama tuc, tuc. Jednom amo, jednom tamo, naokolo mi to znamo.“

Igra 2:

„Proljeće je procvalo, sunce sa neba zasjalo. Na livadi zelenoj, igra kolo veselo. Hop, hop skočimo i zapjevajmo tra-la-la, la, la, la, la, la. Hop, hop skočimo i zapjevajmo tra-la-la, la, la, la, la, la. Zazujale pčelice, zapjevale ptičice. Na livadi zelenoj, igra kolo veselo. Hop, hop skočimo i zapjevajmo tra-la-la, la, la, la, la, la. Hop, hop skočimo i zapjevajmo tra-la-la, la, la, la, la, la. Vjetar njiše grančice i zelene travčice, a na male cvjetice lete, lete pčelice. Hop, hop skočimo i zapjevajmo tra-la-la, la, la, la, la, la. Hop, hop skočimo i zapjevajmo tra-la-la, la, la, la, la, la.“

Igra 3:

„Zapjevala ptica sjenica, evo sunca, evo proljeća. S njome su zapjevali visibabe, ljubičice, jaglaci. Neka ovu pjesmu čuju svi, to je pjesma mira i ljubavi. Ja volim te, ti voliš me, proljeće u srcu neka kaže sve.“

Elementi proljetnog kola su bili: cvijeće, leptiri, pčele, zeko, proljeće, zelena livada. Odgajateljica je djeci pokušala dočarati buđenje prirode koje se događa u proljeće. Pjevala je u ritmu, te se može primjetiti da je na nekim dijelovima spuštala glas, dok je na nekim dijelovima povisivala glas. Većina djece je znalo tekst samih igrica kao i pokrete. Prema tome zaključuje se da kolo nije počelo s izvođenjem taj tjedan. Pojedina djeca nisu htjela sudjelovati u izvođenju kola, te su sjela. Odgajateljica ih je poticala na sudjelovanje, no nisu htjela sudjelovati. Sjedila su i promatrala izvođenje kola.

Od 11.00 do 12.00 sati se izašlo u dvorište. Djeca su se igrala u grupama. Neka djeca su se igrala u pijesku s lopaticama i kanticama, sa šiškama, a neka su okopavala cvijeće.

U 12 sati se ulazi u prostorije vrtića gdje odgajateljica djecu potiče na pranje ruku uz pjesmicu:

„Sapunčiću, mjehuriću, pjeni mi se pjeni! Čisto lice, čiste ruke, obrazi rumeni!“

Nakon pranja ruku odgajateljica djecu poziva u krug na slušanje bajke. Bajka koju je pričala odgajateljica je: *„Pjetlić, Zlatni Krestić i čudotvorni mlinčić.“*

Živjeli djedica i bakica. Bili su siromašni. Jednoga dana bakica je čistila grašak. Jedno joj se zrnce graška skotrljalo na pod. Tražila ga je, tražila, al ga nije mogla naći. A zrnce našlo rupicu na podu i tu ostalo. I počelo rasti. Rastao je grašak, rastao, i

narastao sve do stropa. Onda bakica kaže djedici: „Djedice, popni se na tavan, napravi rupu u stropu, neka raste dalje naš grašak, zeleni grašak“. Djedica se popne, napravi rupu u stropu i grašak nastavi rasti. Rastao, rastao i narastao sve do krova. Onda opet bakica kaže djedici: „Djedice, popni se na tavan, napravi rupu u krovu, neka i dalje raste naš grašak, zeleni grašak“. Djedica se popne na tavan, napravi rupu u krovu i grašak nastavi rasti. Rastao je, rastao i narastao sve do oblaka. Opet bakica kaže djedici: „Djedice, popni se po grašku i vidi je li dozrio naš grašak, zeleni grašak“. Djedica se popne po grašku, sve tamo do oblaka, a kad dođe do oblaka, vidi: na oblaku sjedi pjetlić, Zlatni Krestić, a kraj njega – mlinčić. Uzme djedica pjetlića zlatnog krestića, stavi ga u njedra, uzme i mlinčić, stavi i njega u njedra i spusti se po grašku k bakici i kaže: „Vidi, bakice, što je bilo na oblaku! Pijetlić, Zlatni Krestić i kraj njega mlinčić“. Bakica odmah htjede vidjeti kako mlinčić melje. Okrene dršku, a ono iz mlinčića ispadne – palačinka. Okrene opet, a ono – kolač. Pa opet okrene dršku – palačinka. Pa opet okrene, pa opet kolač. I sve tako – palačinke i kolači. Najeli se djedica i bakica dosita i naravno, pjetliću dali. I od tog dana više nikad nisu bili gladni. Ali, jednog dana prolazio kraj kućice djedice i bakice neki „fini gospodin“. Bio je ogladnio, pa je ušao u kuću i pita bakicu: „Imaš li, bako, štogod za jelo, jako sam ogladnio?“ A bakica kaže: „Nemam ništa drugo, nego samo palačinke i kolače“. „Dobro, daj to!“ uzme bakica mlinčić, okrene dršku – ispadne palačinka. Okrene opet – kolač. I dade onom „finom gospodinu“ da se najede. A on jede palačinke i kolač i sve misli: „E kad bi ja imao takav mlinčić, mogao bih prodavati palačinke i kolače, pa bih postao bogat, prebogat.“ Pa onda zapita bakicu: „Bako, bi li ti meni prodala taj tvoj mlinčić?“ A bakica mu kaže: „A ne bih ga prodala. Mi bismo te novce brzo potrošili, a ovako ćemo uvijek imati za jelo.“ I bakica izađe na dvorište da nešto napravi. A onaj „fini gospodin“ zgrabi mlinčić, pa s njim kroz prozor, bjež na ulicu – pobjegne i ode u grad u svoju kuću. Bakica se vrati u kuhinju i vidi – nema onog „finog gospodina“, ali nema ni mlinčića. Bakica počne plakati, dođe djedica, vidi kako bakica plače, pa je pita: „Zašto ti, bakice, plačeš?“ A ona će njemu: „Bio je ovdje neki „fini gospodin“ i ukrao naš mlinčić, divni mlinčić“. Onda i djedica počne plakati jer je znao da će sad opet biti gladni. Dođe pijetlić Zlatni Krestić, vidi kako djedica i bakica plaču, pa im kaže: „Ne plači djedice, ne plači bakice, vratit ću ja naš mlinčić, divni mlinčić koji su nam ukrali.“ I izleti kroz prozor. Odleti ravno u grad, u kuću onog „finog gospodina“,

spusti se na prozor pa poviče: „Gospodine, gospodine, vrati nam naš mlinčić, divni mlinčić koji si nam ukrao! Vrati nam naš mlinčić, divni mlinčić koji si nam ukrao!“ a onaj „fina gospodin“ poviče: „Sluge, dohvatite mi tog pijetla i bacite ga u bunar!“. Zgrabe sluge pjetlića Zlatnog Krestića i s njim u bunar. Pjetlić pao u bunar, pa govori: „Kljuniću, kljuniću, pij vodu! Kljuniću, kljuniću, pij vodu!“ I popije svu vodu iz bunara, izleti, pa opet sjedne na onaj prozor i opet poviče: „Gospodine, gospodine, vrati nam naš mlinčić, divni mlinčić koji si nam ukrao! Vrati nam naš mlinčić, divni mlinčić koji si nam ukrao!“ a onda onaj „fina gospodin“ opet poviče: „Sluge dohvatite mi tog pijetla i bacite ga u peć!“ i zaista, sluge zgrabe pjetlića Zlatnog Krestića i s njim u peć. A pjetlić pao u peć i govori: „Kljuniću, kljuniću izlij vodicu! Kljuniću, kljuniću izlij vodicu!“ i pogasi svu vatru u peći. Izleti i opet sjedne na onaj prozor, i opet viče: „Gospodine, gospodine, vrati nam naš mlinčić, divni mlinčić koji si nam ukrao! Vrati nam naš mlinčić, divni mlinčić koji si nam ukrao!“ A onaj „fina gospodin“ poviče: „Sluge, potrčite, donesite sablju i sasjecite tog pijetla.“ Potrče sluge da donesu sablju, a pjetlić Zlatni Krestić za to vrijeme zgrabi mlinčić i odleti s njim kroz prozor. Vrati se u kućicu djedice i bakice, pa im kaže: “Djedice, bakice, donio sam naš mlinčić, divni mlinčić koji su nam ukrali! Donio sam naš mlinčić, divni mlinčić koji su nam ukrali!“ Bakica i djedica zadovoljni sjednu, bakica okrene dršku mlinčića – ispadne palačinka. Okrene opet – kolač, okrene opet – palačinka, okrene opet – kolač. Najedu se sve troje dosita i od tog dana više nikada nisu bili gladni.⁴

Kad je bajka ispričana, serviran je ručak. Budući da je ponedjeljak dan mjeseca tj. u znaku vode kao jelo je bila izabrana riža.

Utorak, 12. travnja 2016.

Utorak se vezuje za planet Mars (franc. naziv za utorak je Mardi). Po dolasku odgajateljica je pripremala vosak za umjetničku aktivnost. Dok sva djeca nisu došla, odgajateljica mi je pokazala tehniku šivanja, te zajedno smo sašile još jednog labuda od filca za svetkovni stol. Kad su se djeca skupila počinje jutarnje okupljanje u krugu. Izvode se iste gestovne igrice kao i u ponedjeljak.

⁴ Prema ruskoj narodnoj pripovijesti pripremila Knežević M., 1997.

U 8.30 su bili prstovna igrice, zahvala za doručak, te sam doručak.

Od 9.00 se izvodila umjetnička aktivnost, dok je većina djece uživala u slobodnoj igri. Može se primjetiti da su pojedina djeca oponašala elemente iz kola. Oponašala su naročito igru broj 3. Uživala su oponašajući odgajateljčine pokrete. Oponašanje elemenata iz bajke nije primjećeno. Postavlja se pitanje je li razlog za lakše upamćivanje kad je cijelo tijelo uključeno u aktivnost? Kod bajke je tijelo statično, djeca slušaju samo odgajateljčin glas, dok je u ritmičkom kolu u izvedbu uključen i pokret i glas. Uočeno je da se danas više djece odlučilo za slobodnu igru, nego za umjetničku aktivnost. Mlađa djeca su radoznalo i strpljivo zagrijavala vosak, starijoj djeci samo zagrijavanje je lakše. Nekoliko djevojčica se igralo u kuhinji spravljanja ručka ili kolača. Nekolicina dječaka je gradilo cestu za autiće. Rečeno je da takve igre označavaju unutarnje kretanje tj. razvoj unutarnjih organa. Troje mlađe djece nakon oblikovanja voska je igralo memory igru na kojoj je bilo naslikano voće i povrće.

Oko 10 sati odgajateljica djecu istom pjesmom kao i prethodnog dana poziva na zajedničko pospremanje, zatim ih poziva na pranje ruku. Nakon pranja ruku slijedi ista prstovna igrice kao i prethodnog dana, te užina.

U 10.40 izvodilo se kolo. Gestovne igrice u kolu su bile iste kao i prethodnog dana. Može se primjetiti da isto dijete kao i prethodnog dana nije željelo sudjelovati u izvođenju Proljetnog kola.

U 10.55 je odgajateljica djecu pozvala na presvlačenje papuča za boravak na otvorenom.

Od 11.00 do 12.00 sati je slobodna igra u dvorištu. Djeca se kao i prethodnog dana igrala s kanticama, lopaticama, brinula o cvijeću, te su trčala za leptirima ili drugim životinjama koje su vidjela u dvorištu.

U 12 sati djeca ulaze u prostorije vrtića te ih je odgajateljica istom pjesmom kao i prethodnog dana pozvala na pranje ruku.

U 12.05 odgajateljica je pričala bajku. Bajka je ista kao i prethodnog dana.

U 12.15 je bio ručak. Utorak je dan za ječam, te se za ručak prigodno jeo .

Srijeda, 13.travnja 2016.

Dan planeta Merkura (franc.Mercedi). Kad je većina djeca došla u vrtić, okupila su se u krug. Pjevale su se iste pjesmice kao prethodna dva dana. Uočava se da su sva djeca, sva tri dana sudjelovala u jutarnjem okupljanju.

Nakon jutarnjeg okupljanja djeca su sjela za stol, te izvodila istu prstovnu igricu kao prethodna dva dana, izgovarala su zahvalu za doručak i doručkovala. Nakon doručka u 9 sati vrijeme je slobodne igre. Dok su djeca u slobodnoj igri odgajateljica priprema integralno brašno, sjemenke, vodu, kvasac i mlijeko za pravljenje kruha. Pjesmom poziva djecu na miješenje kruščića:

„Ruke mijem, brašno sijem, kapica na glavi. Mijesim tijesto, tako vješto kao pekar pravi. Peć se žari, u nju stavljam kruščiće po redu. Kora glatka, bit će slatka kad je djeca jedu“

Svako dijete je dobilo komad tijesta koje je oblikovalo prema svojoj želji. Tijekom oblikovanja tijesta neka djeca su željela odustati od oblikovanja, ali odgajateljica ih je poticala na upornost i strpljivost riječima: „Potrudi se malo više. Ma možeš ti to.“ I zaista nijedno dijete nije odustalo od oblikovanja. Kada je oblikovanje završilo, djeca su položila svoje kruščiće u tepsije redosljedom koji je odgajateljica zapisala kako bi kasnije znala koji kruh pripada kojem djetetu. Zajedno s odgajateljicom djeca su odnijela svoje kruščiće na pečenje u kuhinju. Rečeno mi je da oblikovanjem kruščića po svojoj želji djeca razvijaju kreativnost, finu motoriku šake i prstiju, uče se upornosti. Spravljanje kruha je način stimuliranja svih osjetila i razvoja mozga. Također, mjerenjem i nabrojanjem sastojaka potrebnih za tijesto razvija se matematičko razumijevanje i osjećaj za količinu (tj. brojeve) itd. Spravljanje kruha uči strpljenju i pruža radost u stvaranju nečega smislenog vlastitim rukama. Potrebno je djeci pružiti što više mogućnosti sudjelovanja u čitavom procesu stvaranja jer kada je svaki korak vidljivo povezan s onim prijašnjim, nastaje pravo razumijevanje. Tog dana kad djeca idu kućama nose svoje kruščiće sa sobom.

Oko 10.20 istom pjesmom kao i prethodnih dana pozvala je djecu na zajedničko pospremanje.

Nakon toga ih je pozvala na pranje ruku istom pjesmom kao i prethodnih dana. Nakon pranja ruku slijedi ista prstovna igrice kao i prethodnog dana, te užina.

10.40 izvodilo se kolo. Gestovne igrice u kolu su bile iste kao i prethodnih dana. Tog dana su u izvođenju proljetnog kola sudjelovala sva djeca.

Od 11.00 – 12.00 sati izašlo se u dvorište samog vrtića kako bi djeca uživala u slobodnoj igri.

U 12 sati odgajateljica je djecu pozivala na pranje ruku istom pjesmom.

U 12.05 pričala se ista bajka kao i prethodnih dana.

U 12.15 je bio ručak. Srijeda je dan za proso, te se za ručak prigodno jelo proso.

Četvrtak, 13.travnja 2016.

Četvrtak je dan planete Jupitera (franc. Jeudi). Dok djeca nisu došla, odgajateljica je pripremala materijale za umjetničku aktivnost. Četvrtak je dan za slikanje tehnikom mokro na mokro. Nakon dolaska djece slijedi jutarnje okupljanje. Gestovne igrice su bile iste kao i prethodnih dana. Nakon jutarnjeg okupljanja je bila ista prstovna igrice kao i prethodnih dana. Također i zahvala za doručak je bila ista kao i prethodnih dana. Nakon doručka otprilike oko 9 sati je vrijeme za umjetničku aktivnost i slobodnu igru. Dok su slikala djeca su i pjevala:

„Rainbow, rainbow, lovely glow. Put some color on my hand. Together we make a farytail.“

Odgajateljica je pjevala skupa s njima, ali i svirala liru. Može se primjetiti da djeca jako vole tehniku „mokro na mokro“, te da su sva djeca željela sudjelovati. Budući da za ovu tehniku treba imati veće podloške i da boja zauzima dio prostora na stolu, nemoguće je da sva djeca slikaju odjednom. Odgajateljica je svakom djetetu spravljala posudice s bojom, te mu ih dodavala. Počela je sa žutom bojom, zatim mu je dodala plavu i crvenu boju. Djeca su uživala u miješanju osnovnih boja, te samostalnoj izradi drugih boja. Manja djeca su crtala nedefinirane oblike, dok su starija djeca crtala proljetne motive-travu, leptire, cvijeće.

Oko 10.15 istom pjesmom kao i prethodnog dana pozvala je djecu na zajedničko pospremanje. Nakon toga ih je pozvala na pranje ruku istom pjesmom kao i prethodnih dana. Nakon pranja ruku slijedila je ista prstovna igrice kao i prethodnog dana, te užina. U 10.40 izvodilo se kolo. Gestovne igrice u kolu su bile iste kao i prethodnih dana. Kao i prethodnog dana sva djeca su sudjelovala u izvođenju kola.

Od 11.00 – 12.00 sati je bila slobodna igra u dvorištu istim rekvizitima i organizirana na isti način kao i prethodnih dana.

U 12 sati odgajateljica je djecu pozvala na pranje ruku istom pjesmom.

U 12.05 pričala je istu bajku kao i prethodnih dana.

U 12.15 je bio ručak. Četvrtak je dan za raž, te se za ručak jede jelo od raži.

Petak, 14.travnja 2016.

Petak je dan planeta Venere (franc.Vendredi). Dok su djeca dolazila u vrtić odgajateljica je šivala psića od flica za slavljenika kojem je taj dan rođendan. Nakon što je većina djece došla u vrtić uslijedilo je jutarnje okupljanje. Izvodile su se iste gestovne igrice kao prethodnih dana. Oko 8 i 30 je bio doručak. Prije doručka izvodila se ista prstovna igrice kao prethodnih dana, te ista zahvala kao i prethodnih dana. Oko 9 sati djeca zajedno s odgajateljicom su pripremala stolnjake, tanjure, šalice, cvijeće i slično za rođendansku proslavu. Kad se sve pripremilo za proslavu djeca su sjela u krug zajedno sa slavljenikovim roditeljima, a slavljenik je sa svoja dva pomoćnika ušao u sobu. Slavljenik je na glavi nosio krunu, te žuti plašt. Kad se slavljenik smjestio u krug, odgajateljica i djeca su mu pjevala:

„Happy birthay to you, happy birthday to you. Happy birthday dear XY⁵, happy birth day to you“

Također su se pjevale pjesme po izboru slavljenika. Zatim je odgajateljica pričala priču o slavljeniku „Nebeski anđeo“ koja se sastoji od slijedećih elemenata: *nebeske poljane, zlatni dvorac, mali anđeo, veliki anđeo, sunce, mjesec, zvijezde, dugin most, silazak na zemlju, zemaljski roditelji, te djetetov boravak na zemlji (prema riječima Banić)*. Sva

⁵ Zbog zaštite djetetovih prava, nisam navela slavljenikovo ime

djeca su pozorno slušala priču o slavljeniku. Nakon ispričane priče djeca su sjela za stol, te se počastila orašastim plodovima, suhim voćem i tortom napravljenom po posebnom receptu.

Od 11.00 do 12.20 djeca izlaze u dvorište kako bi uživala u slobodnoj igri.

Oko 12.20 odgajateljica je djecu istom pjesmom kao i prethodnih dana pozvala na pranje ruku. Nakon toga je uslijedila zahvala za ručak i ručak. Petak je dan za zob, te se prigodno jela.

8. INTERPRETACIJA

Iz navedenog se lako može iščitati da je svaki dan u waldorfskom vrtiću vrlo sličan, te da su se prstovne, gestovne igrice, kolo i bajka ponavljale svakog dana u tjednu.

Umjetničke aktivnosti i radne aktivnosti se također odvijale svakog dana, ali svaki dan u tjednu je bila drugačija umjetnička aktivnost. Svaka aktivnost ima određenu odgojnu vrijednost. Dnevni ritam je popraćen raznovrsnim aktivnostima koja traže koncentraciju ili dopuštaju slobodnu igru (zajedničke – individualne kao i vođene – slobodne aktivnosti se pravilno izmjenjuju).

Za dijete je jako bitno da se aktivnosti odvijaju u isto vrijeme. Ritmičke radnje u njima probuđuju sigurnost i jačaju samopouzdanje. Ako nema dosljednosti u provođenju, djeca se mogu uznemiriti.⁶ U ostvarivanju dnevnog ritma posebnu ulogu imaju *prijelazi* iz jedne aktivnosti u drugu. Ni jedna aktivnost ne prekida se naglo, nego se polako privodi kraju i ugovorenim ritualom (pjesmicom, znakom) se najavljuje nova aktivnost. Djeca znaju da nakon jutarnjeg okupljanja slijedi doručak i čim odgajateljica završi s prstovnim igricama, djeca sjedaju za stol očekujući doručak. Isto tako znaju kad odgajateljica zapjeva određenu pjesmu koja aktivnost slijedi.

Stalnim ponavljanjem se postiže da djeca znaju koje aktivnosti se izvode svakog dana, koje aktivnosti se izvode kojim danom u tjednu, a koje aktivnosti se izvode kroz godinu. Samo na taj način djeca postaju sigurna i mogu nesmetano uživati u igri i ostalim aktivnostima. Također na taj način se jačaju djetetove životne snage, razvoj tijela je harmoničniji, ali i stvaraju se sposobnosti za bolju prilagodbu raznim opterećenjima u kasnijem životu (Jadrijević, 2008). Na upit o važnosti ritma u ranom razvoju i odgojne vrijednosti ritmičke organizacije života u vrtiću, odgajateljica Dubravka Banić odgovara:

„Ritam je za djecu od posebne važnosti obzirom da harmonizira duševno – duhovne i tjelesne potencijale djeteta. Život čovjeka, prirode i kozmosa potječe u ritmu. Kod čovjeka ritam se ogleda već u disanju ili u otkucaju srca. U vrtiću oblikujemo ritam po načelu „udah“ i „izdah“. „Udah“ su radnje koje izvodi odgajatelj pred djecom, a

⁶ Primjeri prethodno opisani

„izdah“ su radnje kod kojih djeca spontano izražavaju svoje osjećaje i iskustva. „Udah“ je npr. kolo ili slušanje priče, a „izdah“ je npr. slobodna igra. Pored dnevnog ritma, uvažavamo i mjesečni, te godišnji. Djeca vole ritam, u ritmu rastu sretnija, veselija i zdravija jer se osjećaju sigurno i mirno, znaju što slijedi. Postoji vrijeme za nešto – za igru, vrijeme za kolo, vrijeme priče. Njime se harmoniziraju duševno – duhovne snage i tjelesne snage. Ritam djeci daje predvidljivost, a time i sigurnost, pomaže u oblikovanju organa. Aktivnosti u vrtiću se ritmično izmjenjuju, prelazak iz aktivnosti u sljedeću teče fluidno, legato...“

8.1. Gestovne i prstovne igrice

Kratke igrice u trajanju nekoliko minuta u kojima se koriste prsti pomažu osvješćivanju tog dijela tijela jer dijete vanjski svijet najintenzivnije doživljava preko dodira, posebno preko ruke i prstiju. Njima se razvija fina motorika, a što su prstići aktivniji bolje se razvija emocionalno, intelektualno, te mentalno. Djetetu su to prve igre kojima prikazuje okolinu koju dijete postepeno prisvaja; to postaje *njegova* okolina. Takve igrice se najčešće izvode sjedeći na podu ili stolici. Tekst bira ili smišlja odgajatelj sam. Izuzetno je bitno da se tekst uvijek ponavlja, ne treba se ništa oduzimati ili dodavati. Djeca vole poznato, njima promjene ne daju sigurnost. Teme tekstova se mogu odabrati iz raznih priča za djecu, pjesama, igara i slično. Sam tekst je povezan sa godišnjim dobima, dešavanjima u prirodi, svetkovinama, zanimanjima... U takvim igricama prisutna je samo jedna slika⁷. Pokret u izvedbi treba biti skladan, razumljiv, vrijedan imitacije, jasan, te pažljivo smišljen. Odgajatelj treba promatrati okolinu i prirodu kako bi izabrao prikladan pokret za određenu radnju. Pokret se izvodi sekundu prije nego se govori kako bi dijete moglo pratiti. Gestovne i prstovne igrice su uvod u ritmičko kolo, za uvod u aktivnost, uvijek ista igra za neku aktivnost. Također se prstovne igrice izvode u trenucima prijelaza iz jedne aktivnosti u drugu⁸ (Buotić, 2008). Dok djeca izvode prstovne i gestovne igrice stoje ili sjede u krugu držeći se za ručice. Može se reći da se ovakvim načinom izvođenja jača grupni identitet (usp. Velički, 2013) i osjećaj

⁷ Primjer viđen u vrtiću: „Sunce sa neba, tamu već briše. Otvori oči ne spavaj više. Dobro ti jutro maleni cvijete. Dobro ti jutro sanjivo dijete.“

⁸ Primjer viđen u vrtiću: „Icen, dicen...“

solidarnosti. Ovakve igrice pomažu djeci da razviju razumijevanje ritma govora, u proširivanju rječnika djeteta i u jezičnom razvoju uopće. Ove aktivnosti ohrabruju djecu da verbalno sudjeluju u igri, te pružaju priliku za opuštanje (daju opravdanu priliku za migoljenje i kretanje). Također, pomažu djetetu u praćenju uputa i povećavaju sposobnost koncentriranja pozornosti. Djeca razvijaju moć slušanja i uče o nizu i redosljedu i, konačno, povećavaju spretnost ruku i kontrolu mišića (Banić, 2016). Također, Banić na upit o odgojnim zadaćama prstovnih i gestovnih igrica odgovara:

„Pomoću ritmičkih stihova popraćenih pokretima prstiju ili tijela, dijete se uči diferenciranom govoru i spretnosti.“

8.2. Ritmičko kolo

Kolo je igra koja se izvodi u krugu. Za razliku od prstovnih i gestovnih igrica, sadrži više elemenata, ali je sadržajno vrlo slično gestovnim igricama. U više slika opisuju se događaji iz prirode. Glavni elementi su govor i pokret. Isto kao i kod gestovnih i prstovnih igrica, pokret ide malo prije govora da bi dijete lakše pratilo (Buotić, 2008). Nadalje Banić (2016) navodi da jedan od najvažnijih zadataka odgajatelja jest unijeti u vrtički život – život sam. Odgajatelj treba na umjetnički način prikazati aktivnosti iz prirode koja djeca nisu u prilici vidjeti svaki dan (sijanje, kovanje i slično). Odgajatelj oponašajući kovačeve pokrete djeci zorno prikazuje aktivnost sijanja, te djeca na taj način dobijaju inspiraciju za igranje u vrtu ili u slobodnoj igri. Ove igre im omogućuju da dožive i njeguju vrijednosti i obrasce ponašanje iz područja međuljudskih odnosa. Ritmičkim igrama u kolu neposredno potičemo djetinju radost pri samom kretanju. Malo dijete živi u elementu pokreta. Svojom urođenom sposobnošću oponašanja ono se može uživjeti u razne postupke. U slobodnoj igri dijete može proživjeti svaki pokret vlastitim intenzitetom, u vlastitom tempu i vremenu koje samo odredi. U ritmičkoj igri u kolu dijete se dovodi do istih doživljaja, no ono se orijentira prema gestama odraslog, koji ih je osmislio uz pjesme i stihove. Svi ti pokreti, od djelatnosti majke u domaćinstvu ili vrtu, očevih majstorskih zahvata po kući ili pokreta u prirodi tijekom godine, djeluju na dijete i njegovu unutarnju organizaciju. Osim toga, povezano s umjetnički oblikovanim kretnjama, njeguje se i govor i glazbeni elementi. Sve ove elemente biće djeteta može utkati u svoje procese rasta i razvoja. U okviru kola, jedini element koji traži koncentraciju jest ritam, gdje se treba paziti na okupljanje i

razdvajanje, na glasnoću i tišinu, na snagu i nježnost. Također i ritmičko kolo jednako kao i prstovne i gestovne igrice jača grupni identitet i osjećaj zajedništva. Primjećujem da se ovakvim igrama kod djeteta nastoje razviti socijalne kompetencije. Odgajateljica Banić smatra da „*ritmičko kolo pomaže djetetu da na maštovito bogat način upozna stvari iz prirode i pojave iz njegove okoline koje su usklađene s promjenama koje donosi godišnje doba*“.

8.3. Umjetničke i radne aktivnosti

Slikanje

Slikanje mokro na mokro je tehnika kojom se umjetnički izražavaju sva djeca. Ova tehnika je primjerena djetetu predškolskog uzrasta, jer je glavni element voda tj. vodena boja i mokri papir, a voda je (kao i dijete) živa, neuhvatljiva, pokretljiva. Dijete je biće trenutka, oni su u trenutku koji im se događa. Mokra podloga im omogućava neočekivanost. Kod **crtanja (pastelama, kredom)** je drugačije. Ritam crtanja djecu disciplinira, te im daje sigurnost. Kad dijete ima povjerenja i sigurnosti, razvija se moralnost. Zakonitosti duševnog života su i zakonitosti boje. Kreću se između svjetla i tame, između radosti i tuge, visina i dubina, te skupljanja i širenja. Boje su ujedno govor duše i svaka boja govori svojim bićem. One nose život i smrt, sjaj i sjenu, mir i pokret, objavljujući sklad i nesklad. Manja djeca na podlogu nanose samo boju, dok starija djeca crtaju nešto iz prirode ili nešto što je ostavilo dojam na njih (Buotić, 2008). Djeca najprije dobivaju samo jednu boju, zatim drugu pa treću - kako bi jasno doživjela kvalitetu te boje prije nego što je pomiješaju sa drugim bojama. Miješajući boje ona istražuju i igraju se, uživaju u samoj boji, stvaraju te se tako povezuju sa bićem boje. Boje se biraju prema godišnjim dobima. U jesen se slika nijansama žute i crvene, u zimi nijansama plave, u proljeće nijansama žute i plave, a u ljeto žutom, crvenom i plavom. Slikanje na mokrom papiru na dijete djeluje imaginativno i opuštajuće. Djeca crtaju i slikaju pastelama koje su načinjene od prirodnog pčelinjeg voska i imaju oblik malih blokova tj. pločica koje svojim različitim površinama omogućavaju da se dijete ne usredotoči samo na crtu već i na doživljaj, te na sam karakter boje. Slikanje vunom je specifična tehnika jer se na podlogu od filca stavljaju tanki slojevi nepredene vune i stvara se vrlo neobična slika koja može biti vrlo jednostavna, ali i vrlo složena,

raskošna. Ove različite tehnike djeluju ne samo na umjetnički već i na senzomotorički razvoj djeteta (Banić, 2016).

Slika 14. Slikanje „mokra na mokro“ (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Modeliranje (tijestom, glinom, pčelinjim voskom)

U waldorfskom vrtiću djeca modeliraju prirodni pčelinji vosak, koji je obojan prirodnom bojom. Zagrijavaju male komadiće svojom tjelesnom toplinom, te ga oblikuju prema svojim željama i mogućnostima. Na taj način vježbaju finu motoriku, a pritom uživaju u stvaranju. Vosak nije odmah mekan i podatan već treba vježbati volju kako bi tvrda masa omekšala. Kada jednom omekša vosak je odličan za modeliranje sitnih predmeta i detalja. Kao i kod slikanja, dobro je da prvi susret djece s modeliranjem bude samo promatranje kako odrasli radi, bez ikakvih objašnjavanja. Nakon promatranja djeca jedva čekaju oblikovati voska ili glinu oponašajući odraslog kako to radi (Banić, 2016).

Slika 15. Modeliranje gline (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrica“)

Radne aktivnosti

Banić (2016) navodi da radne aktivnosti zauzimaju vrijedno mjesto u radu s djecom jer danas većinu poslova zamjenjuju strojevi. Radne aktivnosti su domaćinski poslovi koje obavljaju odgajateljice i djeca, po uzoru na njih, oponašajući ih sudjeluju u tim poslovima. Djeca uče kroz uključivanje u svakodnevne, životne, smislene aktivnosti. Radne aktivnosti su npr. pospremanje i slaganje igraćaka i sredstva za igru i rad, pranje igraćaka, pranje lutkine odjeće, marama, vješanje i sušenje odjeće, priprema doručka i užine, postavljanje stola, pospremanje stola poslije objeda, priprema zimnice, rezanje i sušenje voća, priprema sokova, pometanje, pečenje kruha i kolača. U ove aktivnosti spada i rad u vrtu – pomoć u prekopavanju vrta, sađenju biljaka te briga oko biljaka - zalijevanje, pljevljenje. Za djecu je posebno važna i briga oko životinja - hranjenje ptičica, izrada pojilišta. Briga za biljke i životinje je odgojno značajna jer dijete se uči uvažavati potrebe drugih bića, prilagođavati se njihovom ritmu i pratiti promjene. Na upit o odgojnoj vrijednosti umjetničkih i radnih aktivnosti Banić odgovara:

„Kroz umjetničke i radne aktivnosti djeca razvijaju dječju senzibilnost za razumijevanje ljepote u svijetu, razvijaju socijalno ponašanje, domišljatost, inicijativnost, samostalnost i hrabrost za slobodno izražavanje“.

Iz napisanog se lako može zaključiti da se u cjelokupnom životu vrtića njeguje ritam, ne samo dnevni već i mjesečni, te godišnji. Pod pojmom dnevnim ritam, u waldorfskoj pedagogiji ne smatra se odvijanje aktivnosti u točno određeni sat, nego ritmički organiziran rad svakog dana. Djetinjstvo je za svako biće dragocjeno doba, te dijete ima pravo doživjeti to doba u punoj mjeri bez pritiska i preranog guranja u vremensku strukturu i svijet odraslih. Primjena pravilnog ritma svih aktivnosti razvija kod djeteta osjećaj sigurnosti i mirnoće, jer dijete razumije što odrasli rade i može predvidjeti što će se s njim događati.

9. ZAKLJUČAK

Waldorfska pedagogija u svom praktičnom djelovanju nastoji odgovoriti na razvojne potrebe djeteta i zadaću odgojitelja i učitelja vidi u stvaranju okoline koja je pomoć u individualnom razvoju, pomoć u pronalaženju vlastitog identiteta i (nikada dovršenog) otkrivanja vlastite zadaće u svijetu.

Djetetova osobnost se najbolje ostvaruje i objavljuje u slobodnoj igri i konačna zadaća pedagoškog djelovanja je omogućiti djetetu da se kroz igru poveže sa svijetom i nauči u njemu radosno otkrivati, koristiti i stalno usavršavati svoje potencijale. Boje u waldorfskom vrtiću su umirujuće. Oblikovanje i uređenje prostora ima odgojno značenje. Cijeli prostor vrtića, a posebno svetkovni stol izražava raspoloženje određenog godišnjeg doba ili nekog blagdana. Značenje svetkovnog stola i jeste u tomu da povezuje dijete s prirodom, uči ga poštovanju, čuđenju, zahvalnosti te potiče empatičnost, povezuje ga s ritmičkim ciklusima u svemiru, pruža mu osjećaj sigurnosti jer se svetkovine i godišnja doba ponavljaju, hraneći i razvijajući tako djetetov osjećaj za estetiku.

Osnovna načela rada u waldorfskim vrtićima su uzor i oponašanje, red i pouzdanost, te ritam i ponavljanje. Ritam i ponavljanje je važno načelo jer pruža djeci osjećaj sigurnosti. S ritmom se povezuje povjerenje da se nešto dešava uvijek u isto vrijeme i na isti način i da se brojne promjene dešavaju u tim (stalnim sigurnim) kontekstima.

Ritam treba biti prisutan na dnevnoj, tjednoj, mjesečnoj i godišnjoj razini. U dnevnom, tjednom i godišnjem ritmu izmjenjuju se različite aktivnosti. U ostvarivanju dnevnog ritma posebnu ulogu imaju prijelazi iz jedne aktivnosti u drugu. Niti jedna aktivnost se ne prekida naglo, nego se polako privodi kraju i ugovorenim ritualom (pjesmicom, znakom) se najavljuje nova aktivnost. Mjesečni ritam je potreban kako bi se stvorile navike. A godišnji ritam je potrebno uvažavati jer se dijete razvija u godišnjim ritmovima.

Od otvaranja prve waldorfske škole u Stuttgartu 1919. godine pa se do danas, prošlo je gotovo 100 godina. Danas u hrvatskoj postoji 5 waldorfskih vrtića i svi su u privatnom vlasništvu (Waldorfski Dječji vrtić "Mala Vila" u Rijeci, Waldorfski Dječji vrtić "Iskrica" U Splitu, Waldorfski Dječji vrtić "Mala Vila" u Zagreb, Waldorfski Dječji

vrtić "Trnoružica" u Vinkovcima, Waldorfski Dječji vrtić "Neven" u Samoboru)⁹. Osim privatnih dječjih vrtića u standardnim dječjim vrtićima djeluju waldorfske odgojne grupe (waldorfski programi) u Zagrebu, Rijeci i Splitu. Waldorfski odgajatelji nakon redovnog studija prolaze trogodišnji neformalni studij, koji ga osposobljava za odgoj na načelima waldorfske pedagogije. Waldorfska pedagogija se sve više potvrđuje kao pedagogija koja odgovara razvojnim potrebama suvremene djece i broj waldorfskih dječjih vrtića je u porastu.

⁹ Prema Središnjem državnom portalu

10. POPIS LITERATURE:

1. Banić D. (2016): Alternativni waldorfski plan i program odgojno obrazovnog rada prema Rudolfu Steineru u waldorfskom dječjem vrtiću *Iskrica*. Grad Split
2. Bašić S. (2016): Antropološki temelji waldorfske pedagogije, nastavni materijali, (<http://moodle.srce.hr>)
3. Bašić S. (2016): Načela odgojnog djelovanja, nastavni materijali, (<http://moodle.srce.hr>)
4. Bašić S. (2016): Waldorfski vrtić - koncept (sažeti prikaz), nastavni materijali, (<http://moodle.srce.hr>)
5. Bašić S. (2016): Waldorfski vrtić - osnovna polazišta, nastavni materijali, (<http://moodle.srce.hr>)
6. Bašić, S. (2008): Waldorfski vrtić – antropologijske osnove i pedagoške postavke. U: Visković I. (ur), *Mirisi djetinjstva*, 14. dani predškolskog odgoja županije splitsko-dalmatinske, 79.–89.
7. Bašić, S. (2012): Kriza djetinjstva. Dijete, vrtić, odgoj: *Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18 (67): 10-12 dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/124014> (preuzeto 20.4.2016.)
8. Bettelheim B. (2004): *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić d.o.o.
9. Buotić, S.M. (2008): Elementi Waldorf pedagogije i njihova primjena u redovnom programu rada s djecom. U: Visković I. (ur), *Mirisi djetinjstva*, 14. dani predškolskog odgoja županije splitsko-dalmatinske, 104-112
10. Huzjak M. (2002): *Učimo gledati 1, 2, 3, 4*: priručnik likovne kulture za učenike razredne nastave i priručnik za učitelje. Zagreb: Školska knjiga
11. Jadrijević S. (2008): Waldorfska pedagogija u Splitu. U: Visković I. (ur), *Mirisi djetinjstva*, 14. dani predškolskog odgoja županije splitsko-dalmatinske, 90-95
12. Knežević, M. (1997), *Pijetlić Zlatni Krestić i čudotvorni mlinčić*: Prema ruskoj narodnoj pripovijesti, Zagreb: Golden Marketing
13. Matijević, M. (1994), *Alternativne škole: Didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb: Tipex.

14. Seitz, M., Halwach, U. (1997): *Montessori ili Waldorf?*. Knjiga za roditelje, odgojitelje i pedagoge, Zagreb: Educa.
15. Središnji državni portal (2015): *Alternativni programi i vrtići*, dostupno na: <https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/predskolski-odgoj-i-obrazovanje/alternativni-programi-i-vrtici/1681> (18.6.2016.)
16. Steiner R. (1995): *Odgoj djeteta sa gledišta duhovne znanosti*, Zagreb, Društvo prijatelja Waldorfske pedagogije
17. Velički V. (2013): Projekt Hrvatske malešnice, dostupno na: <http://www.vrtic-spansko.zagreb.hr/default.aspx?id=86> (10.5.2016)
18. Višnjic-Jevtic A. (2007): Utjecaj ritma na razvoj predškolskog djeteta - diplomski rad, Zagreb: Učiteljska akademija
19. Višnjic-Jevtic A. (2008): Utjecaj ritma na zdravlje predškolskog djeteta. U: Visković I. (ur), *Mirisi djetinjstva*, 14. dani predškolskog odgoja županije splitsko-dalmatinske, 96-103

11. POPIS TABLICA I SLIKA

Slika 1. Prostor i igračke u waldorfskom vrtiću Iskrice (Split)	10
Slika 2. Svetkovni stol u dječjem waldorfskom vrtiću Iskrice (Split)	11
Slika 3. Žetvena proslava (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“) 20	
Slika 4. Kruh u obliku Miholjskog mača (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	21
Slika 5. Proslava Martinja (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)21	
Slika 6. Adventski vrt (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	22
Slika 7. Dolazak Sv.Nikole u vrtić (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	23
Slika 8. Svetkovni stol za vrijeme Božića (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	24
Slika 9. Svetkovni stol za vrijeme zime (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	24
Slika 10. Izrada maski za karneval (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	25
Slika 11. Svetkovni stol za vrijeme Uskrsa (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	26
Slika 12. Sadnja cvijeća u vrtu (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	26
Slika 13. Proslava Duhova (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	27
Slika 14. Slikanje „mokra na mokro“ (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	47
Slika 15. Modeliranje gline (Izvor: Facebook stranica „Waldorfski dječji vrtić Iskrice“)	48
Tablica 1. Tjedne umjetničke, radne aktivnosti i ručni rad u waldorfskom vrtiću Iskrice	30

12. PRILOG

Pitanja za razgovor:

1. Zašto je ritam važan u ranom razvoju?
2. Koje su vrijednosti ritmičke organizacije života u vrtiću, po Vašem mišljenju?
3. Zašto istu bajku pričate tijekom jednog mjeseca (mjesečni ritam)?
4. Koja odgojne zadaće ostvarujete prstovnim, gestovnim igricama, a koje s ritmičkim kolom?
5. Koje odgojne zadaće ostvarujete umjetničkim i radnim aktivnostima?

13. SAŽETAK

RITAM I PONAVLJANJE KAO NAČELO ODGOJNOG RADA U WALDORFSKOM VRTIĆU

Cilj waldorfske pedagogije je pomoći harmoničnom razvoju tjelesnih, duševnih i duhovnih snaga, uvažavajući djetetovu prirodu i individualnost. Dijete svoju osobnost najbolje ostvaruje kroz slobodnu igru u kojoj može nesmetano uživati samo ukoliko se osjeća sigurno i zaštićeno. Sigurnost i zaštićenost dijete ostvaruje putem ritmova. U waldorfskim vrtićima se uvažavaju godišnji, mjesečni, tjedni i dnevni ritmovi. Cilj ovog rada je bio prikazati ritmičku vremensku organizaciju života u dječjem vrtiću Iskrica, opisati tjedni i dnevni ritam aktivnosti te interpretirati odgojnu vrijednost zajedničkih aktivnosti koje se ponavljaju svakog dana. Koristeći metodu analize dokumenata analiziran je godišnji i mjesečni ritam. Metodom sudjelujućeg promatranja i razgovora opisane i interpretirane su ritmički organizirane tjedne i dnevne aktivnosti u waldorfskom vrtiću „Iskrica“(Split).

Ključne riječi: načelo odgojnog rada, ponavljanje, ritam, waldorfski vrtić

14. SUMMARY

RHYTHM AND REPETITION AS A PRINCIPLE OF EDUCATIONAL WORK IN WALDORF KINDERGARTEN

The goal of Waldorf education is to help the harmonic development of physical, mental and spiritual strengths, acknowledging the child's nature and individuality. The child's personality is best achieved through uninterrupted free play, which the child can enjoy only if he or she feels protected and secure. The child achieves security and protection through the rhythm. Waldorf kindergartens take into account annual, monthly, weekly and daily rhythm. The goal of this paper is to present rhythmic time management in the "Iskrice" kindergarten, describe weekly and daily rhythm of activities and interpret the educational value of common activities which are being repeated every day. Yearly and monthly activities are described and interpreted through the method of document analysis. Weekly and daily activities of the Waldorf kindergarten "Iskrice" in Split are described and interpreted through the methods participating observation and conversation.

Key words: Principle of educational work, repetition, rhythm, Waldorf kindergarten